

ISSN : 1309 - 4173

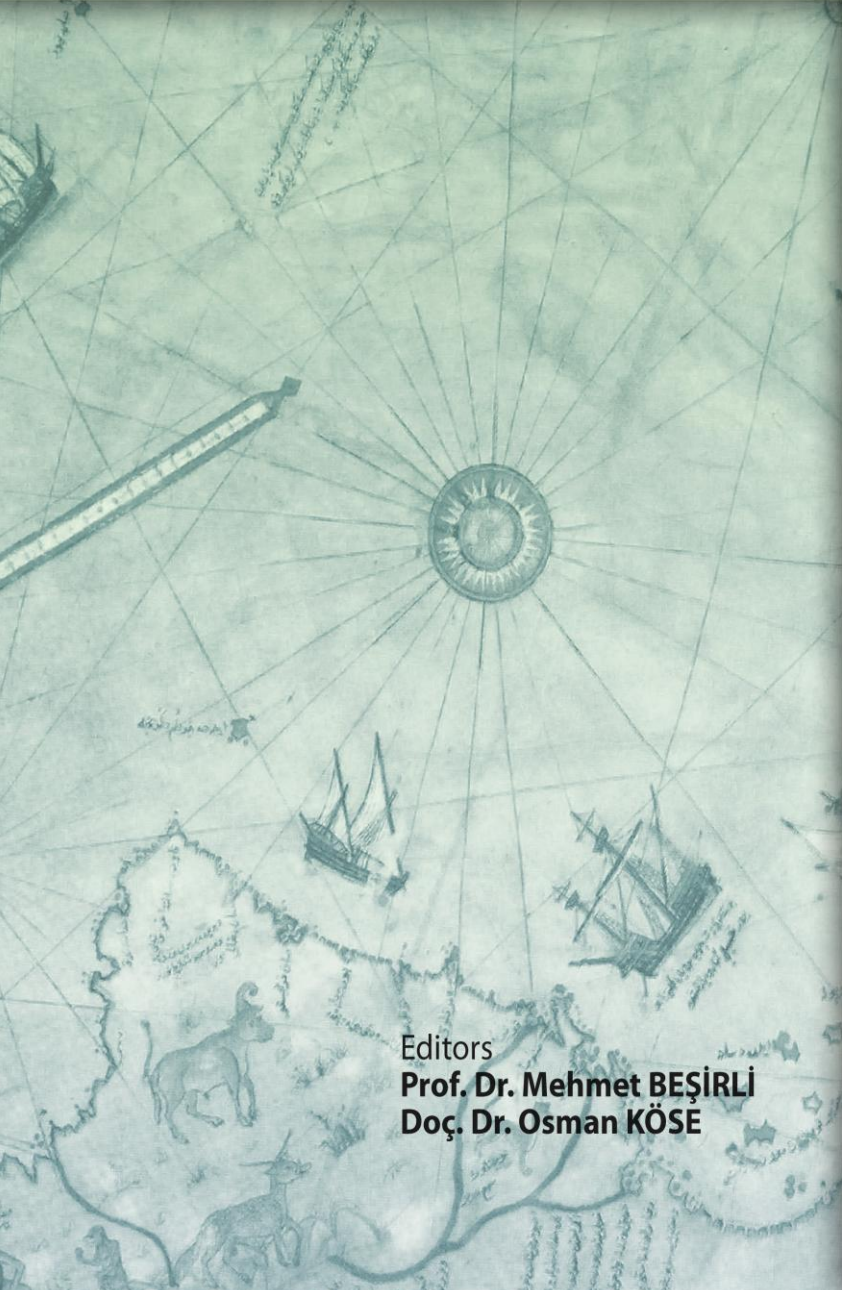
Volume 3/3 2011

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ULUSLARARASI TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Editors

Prof. Dr. Mehmet BEŞİRLİ

Doç. Dr. Osman KÖSE

History Studies

International Journal of History
ACADEMIC JOURNAL

History Studies Dergisi, dört ayda bir yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. History Studies Dergisi'nde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukûki açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları History Studies dergisine aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu, dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir. Gönderilen yazılar iade edilmez.

History Studies Dergisi EBSCO indeksi tarafından taranmaktadır.

ISSN:
1309 - 4688 (Print)
1309 - 4173 (Online)

Samsun Kasım / November 2011
Volume 3 / 3 2011

History Studies
Volume 3/3 2011

History Studies

International Journal of History
ACADEMIC JOURNAL

Editors:

Prof. Dr. Mehmet BESIRLI
Assoc. Prof. Dr. Osman KOSE

Ondokuz Mayıs University, Faculty of Education, Kurupelit - Samsun, TURKEY

Tel: +90 362 312 19 19

Fax: +90 362 457 60 78

E-mail: history.studies@yahoo.com

Web:

historystudies.net

History Studies

Volume 3 / 3 2011

History Studies
Volume 3/3 2011

HISTORY STUDIES
Uluslararası Hakemli Dergi

HISTORY STUDIES
International Journal of History

Sahibi **Owner**
Osman KÖSE Osman KOSE

Editor **Editor**
Osman KÖSE Osman KOSE

Editor Yardımcısı **Associate Editor**
Sibel ÜST Sibel ÜST

Genel Koordinatör **General Coordinator**
Mehmet Dursun ERDEM Mehmet Dursun ERDEM

Genel Koordinatör Yardımcısı **Associate General Coordinator**
Önder DUMAN Onder DUMAN

İletişim Koordinatörü **Correspondence Coordinator**
Mehmet KOCER - M. Bilal CELIK Mehmet KOCER M - Bilal CELIK

Manager **Manager**
Bünyamin KOCAOĞLU Bunyamin KOCAOĞLU

Yardımcı Manager **Associate Manager**
Ayhan SERTKAYA- Yakup YILMAZ Ayhan SERTKAYA - Yakup YILMAZ

Kapak Tasarımı **Cover Design**
Ali SEYLAN Ali SEYLAN

Yurtdışı Yayınlar Genel Koordinatörü **General Coordinator of Foreign Editors**
Ömer TURAN Omer TURAN

Dil Editörleri **Language editor**
Salih KILIÇ – Nazlı MURZİOĞLU Salih KILIC – Nazlı MURZİOĞLU

Yönetim Kurulu **Board of Managers**
Tamer BALCI - İlhan EKINCI - Kemalettin KUZUCU - Hasan BABACAN - Necmettin ALKAN - Mehmet BESIRLI - Mustafa COLAK - Selim OZCAN - Hasim SAHIN- Zafer GOLEN - Zubeyde G. YAGCI – Mehmet AYDIN - Behset KARACA - Umit EKIN - Bayram NAZIR - Erol KAYA – M. Fatih SANCAKTAR -Mucize UNLU – Telli KORKMAZ - Yucel YIĞIT

Danışma Kurulu **Consulting Board**
Nedim İPEK - Mehmet ÖZ - Yavuz ÜNAL - Dursun Ali AKBULUT - Mehmet Ali ÜNAL - Hikmet ÖKSÜZ - Salim CÖHCE - Turhan KAÇAR - Metin AYIŞIĞI - Mehmet ALPARGU - Azmi ÖZCAN - Mustafa DEMİR - Ömer TURAN – Abdullah GÜNDOĞDU - Cevdet YILMAZ - Haluk SELVİ - Arif BİLGİN - Yücel ÖZTURK - Fahri SAKAL - Enis ŞAHİN

History Studies
Volume 3 / 3 2011

History Studies
Volume 3/3 2011

HISTORY STUDIES

Uluslararası Hakemli Dergi

Volume 3 / 3 - 2011 /**HAKEMLER**Yrd. Doç. Dr. Zafer Akbaş
Düzce ÜniversitesiYrd. Doç. Dr. Uğur Akbulut
Atatürk ÜniversitesiYrd. Doç. Dr. Şeyma Ay
Mustafa Kemal ÜniversitesiDoç. Dr. Ergin Ayan
Ordu ÜniversitesiYrd. Doç. Dr. Sezai Balcı
Giresun ÜniversitesiYrd. Doç. Dr. M. Bilal Çelik
Sakarya ÜniversitesiDoç. Dr. Songül Çolak
Mustafa Kemal ÜniversitesiYrd. Doç. Dr. Alpaslan Demir
Gaziosmanpaşa ÜniversitesiYrd. Doç. Dr. Fatih Demirel
Artvin Çoruh ÜniversitesiYrd. Doç. Dr. İsmail Doğan
Ankara ÜniversitesiDoç. Dr. Önder Duman
Sakarya ÜniversitesiDoç. Dr. Ümit Ekin
Sakarya ÜniversitesiDoç. Dr. İlhan Ekinci
Ordu ÜniversitesiYrd. Doç. Dr. Mesut Erşan
Osmangazi ÜniversitesiYrd. Doç. Dr. Abdülkadir Gül
Erzincan ÜniversitesiYrd. Doç. Dr. Sadullah Gülten
Ordu Üniversitesi**HISTORY STUDIES**International Journal of History **Volume 3 / 3****- / 2011 /****REFEREES**Assist. Prof. Dr. Zafer Akbas
Duzce UniversityAssist. Prof. Dr. Ugur Akbulut
Ataturk UniversityAssist. Prof. Dr. Seyma Ay
Mustafa kemal UniversityAssoc. Prof. Dr. Ergin Ayan
Ordu UniversityAssis. Prof. Dr. Sezai Balcı
Giresun UniversityAssist. Prof. Dr. M. Bilal Celik
Sakarya UniversityAssoc. Prof. Dr. Songul Colak
Mustafa kemal UniversityAssist. Prof. Dr. Alpaslan Demir
Gaziosmanpasa UniversityAssist. Prof. Dr. Fatih Demirel
Artvin Coruh UniversityAssic. Prof. Dr. İsmail Dogan
Ankara UniversityAssoc. Prof. Dr. Onder Duman
Sakarya UniversityAssoc. Prof. Dr. Umit Ekin
Sakarya UniversityAssoc. Prof. Dr. Ilhan Ekinci
Ordu UniversityAssist Prof. Dr. Mesut Ergan
Osmangazi UniversityAssist. Prof. Dr. Abdulkadir Gul
Erzincan UniversityAssist. Prof. Dr. Sadullah Gulden
Ordu University

Yrd. Doç. Dr. Ali Güveloğlu Rize Üniversitesi	Assis. Prof. Dr. Ali Guveloglu Rize Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hasan Işık Aksaray Üniversitesi	Assist. Prof. Dr. Hasan Isik Aksaray University
Doç. Dr. Behçet Karaca Süleyman Demirel Üniversitesi	Assoc. Prof. Dr. Behçet Karaca Suleyman Demirel University
Doç. Dr. Rıza Karagöz Onokuz Mayıs Üniversitesi	Assoc. Prof. Dr. Riza Karagoz Onokuz Mayıs University
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Kayhan Onsekiz Mart Üniversitesi	Assist. Prof. Dr. Huseyin Kayhan Onsekiz Mart University
Yrd. Doç. Dr. Pelin İ. Kılıç Onokuz Mayıs Üniversitesi	Assis. Prof. Dr. Pelin İ. Kilic Onokuz Mayıs University
Yrd. Doç. Dr. Erdoğan Keleş Muğla Üniversitesi	Assist. Prof. Dr. Erdogan Keles Muğla University
Doç. Dr. Bünyamin Kocaoğlu Onokuz Mayıs Üniversitesi	Assoc. Prof. Dr. Bunyamin Kocaoglu Onokuz Mayıs University
Yrd. Doç. Dr. Ali Kozan Nevşehir Üniversitesi	Assist. Prof. Dr. Ali Kozan Nevsehir University
Doç. Dr. Mehmet Köçer Onokuz Mayıs Üniversitesi	Assoc. Prof. Dr. Mehmet Kocer Onokuz Mayıs University
Doç. Dr. Bayram Nazır Gümüşhane Üniversitesi	Assoc. Prof. Dr. Bayram Nazir Gumushane University
Doç. Dr. Jülide Akyüz Onat Kafkas Üniversitesi	Assoc. Prof. Dr. Julide Akyuz Onat Kafkas University
Yrd. Doç. Dr. Emin Özdemir Nevşehir Üniversitesi	Assist. Prof. Dr. Emin Ozdemir Nevsehir University
Yrd. Doç. Dr. Serdar Sakin Erciyes Üniversitesi	Assist. Prof. Dr. Serdar Sakin Erciyes University
Doç. Dr. Havva Selçuk Erciyes Üniversitesi	Assoc. Prof. Dr. Havva Selçuk Erciyes University
Prof. Dr. Haluk Selvi Sakarya Üniversitesi	Prof. Dr. Haluk Selvi Sakarya University
Doç. Dr. Süleyman Seydi Süleyman Demirel Üniversitesi	Assoc. Prof. Dr. Suleyman Seydi Suleyman Demirel University
Yrd. Doç. Dr. Ömer Subaşı Artvin Çoruh Üniversitesi	Assoc. Prof. Dr. Omer Subasi Artvin Coruh University

Yrd. Doç. Dr. Emine Şam
Amasya Üniversitesi

Assis. Prof. Dr. Emine Sam
Amasya University

Yrd. Doç. Dr. Mucize Ünlü
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Assis. Prof. Dr. Mucize Unlu
Ondokuz Mayıs University

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Üreten
Adnan menderes Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Huseyin Ureten
Adnanmenderes University

Doç. Dr. Zübeyde G. Yağcı
Balıkesir Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Zübeyde G. Yagci
Balıkesir University

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

- Sibel Akgün** **1-22**
Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Geçiş Sürecinde Kıbrıs Türk
Aydınları ve Jön Türk Hareketi ile Olan İlişkileri (1865- 1918)
*Republic of Turkey Ottoman Empire in the Process of Transition, the Turkish Cypriot Intellectuals
Relations With Movement and the Young Turks (1865 - 1918)*
- Hatice Akın** **23-36**
Osmanlı Devleti'nde Hapishane Islahatına Dair 1893 Tarihli Bir Nizamname Önerisi
A Suggested Regulation Dated 1893 About Prison Reform In The Ottoman Empire
- Evren Altınkaş** **37-47**
Osmanlı Modernleşmesinin Özgün Noktası: Aydınlar
The Uniqueness of the Ottoman Modernization: Intellectuals
- Özlem Başarır** **49-67**
XVIII. Yüzyıl Osmanlı Taşrasında Statü-Servet İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme
*An Assessment on The Status-Wealth Relationship in Ottoman Provincial Administration in XVIIIth
Century*
- Cüneyt Coşkun** **69-83**
XVI.-XIX. Yüzyıllar Arasında Osmanlı Devleti'nde İctimaî ve İktisadî Hayatın Bilim
ve Felsefe Üzerindeki Etkileri
*Between 16th-19th Century Social and Economic Life of the Ottoman Empire on the Effects of Science
and Philosophy*
- Züriye Çelik** **85-95**
Anadolu Halkının Tahta Çıkacak Türkiye Selçuklu Hükümdarlarını Karşılama
Törenleri (İbn Bîbî Evreninde)
*Welcoming Ceremonies By Anatolian People For The Rulers Of The Seljuk Of Turkey (In The Universe
Of Ibn Bibi)*
- İsmail Çiftçioğlu** **97-112**
The Nature of Relations between Muslims and Non-Muslims in Asia Minor
during the Twelfth and Thirteenth Centuries
*XII. ve XIII. Yüzyıllarda Anadolu'da Yaşayan Müslümanlarla Gayri Müslimler Arasındaki İlişkilerin
Hususiyetleri*
- Özlem Genç** **113-122**
Ortaçağ Piskoposlarının Bildirilerine Bir Örnek Olarak Capitulare Episcoporum
Capitulare Episcoporum as an Example of Capitularies of Middle Ages Bishops
- Ahmet Gündüz** **123-145**
Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Kayserili Müslim ve Gayrimüslim Memurların
Aldıkları Madalya, Rütbe ve Nişanlar (M.1879-1909)
*By Sicill-i Ahval Books Medal Take from Muslim and Non-Muslim Officials Kayseri, Rank, Insignia
(M.1879-1909)*

- İbrahim Abdul Jowando** **147-159**
Political Violence and the Attainment of Democratic Culture in Nigeria
Nijerya'da Demokratik Kültürün Kazanımı ve Politik Şiddet
- Adem Kara, Cemil Çelik** **161-175**
Kıbrıs'ta Vakıf Sorunu
The Foundation Question in Cyprus
- Uğur Kurtaran** **177-213**
Yeni Kaynakların Işığında Sultan I. Mahmud Dönemi Osmanlı-İran İlişkileri
(1731-1747)
Ottoman-Iranian Relations in Sultan I. Mahmud Era in the Light of New Resources (1731-1747)
- Hüseyin Kayhan** **215-226**
Selçuklulardan Safevîlere Türkmen Meselesi
Turkoman Problem from the Seljuqs to the Safavid
- Sami Kılıç, İhsan Satış** **227-246**
Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre Hristiyan Cemaatlerin Kamame Kilisesi ile İlgili
Tartışmaları
Disputes Among Christian Communities upon the Kamame Church According to the Ottoman Archive Documents
- Özer Küpeli** **247-265**
Yenişehir (Bursa) Âyânı Sarıcaoğlu Osman Ağa ve Muhallefatı
Sarıcaoğlu Osman Ağa the Ayan of Yenisehir (Bursa) and His Inheritance
- Sinan Marufoğlu** **267-283**
Osmanlı Taşra Eyaletlerinde Hizmetler ve Ücretler
The Services and Wages in the Ottoman Provinces
- Aldabergenova Möldır** **285-289**
Güney Kazakistan Eyaletindeki Orta Çağ Şehirlerinin Gelişmesine Coğrafi Ortamın
Etkisi
The Influence of Geographical space on the Development of Middle-Aged Towns in the Province of The Southern Kazakhstan
- Serhan Oksay- Nihat Çelik** **291-308**
Nihat Çelik - The Origins of Contemporary Encounters Between The West and Turks
Türkler ve Batı Arasındaki Mevcut Temasların Kökenleri
- Esmâ ÖZ** **309-317**
Çivi Yazılı Belgelere Göre Eski Anadolu Mutfağında Bir Besin Maddesi: TUZ
A Nutrient in the Cuisine of Ancient Anatolia According to the Documents Cuneiform: SALT

- Uğur Özcan- Murat Gökhan Dalyan** 319-336
19.yy'da Rumlarda ve Arnavutlarda Evlilik Müessesesinde Başlık Uygulamaları
The Praxis of Bride Price by The Greeks And Albanians in the Institution of Marriage in The 19th Century
- Fahri Sakal** 337-350
Almanya'da Bastırılan İnönü Resimleri
Inonu Photos Printed in Germany
- İbrahim Caner Türk** 351-362
Osmanlı Son Dönem Tarihçi - Eğitimcisi Ahmed Refik (Altınay) ve Tarih Eğitimi
Ahmed Refik (Altınay) Historian and Educator of the Last Period of Ottoman and History Education
- Hüseyin Üreten** 363-382
Anadoluda Arı ve Bal
Bee and Honey in Ancient Anatolia
- Murat Yıldız** 383-394
15.-19. Yüzyıllarda Edirne'de Asayışı Sağlayan Bir Kurum: Edirne Bostancı Ocağı
A Institution which Provide The Public Security in Edirne at 15th-19th Centuries: The Bostandji Ojaq of Edirne
- Erhan Yoska** 395-408
Muhammed Ali Han Dönemi (1822–1842) Hokand Hanlığı-Osmanlı Devleti İlişkileri
The Relations Between the Khokand and Ottoman State in the Period of Muhammed Ali Khan (1822-1842)
- Murat Yümlü** 409-431
Cemil Cahit Toydemir: Askeri ve Siyasi Kariyeri Üzerine Notlar
Cemil Cahit Toydemir: Notes On His Military and Political Career
- Robert Zens** 433-447
Provincial Powers: The Rise of Ottoman Local Notables (Ayan)
- ÇEVİRİ / TRANSLATION**
- Gökhan Dilbaş** 449-491
A Kenyérmezei Csata
The Battle of Kenyérmezo
- KİTAP TANITIM VE DEĞERLENDİRME / BOOK REVIEW**
- Kevser Taşdöner** 493-496
Türkiye'nin Eski Çağ Tarihi ve Uygarlıkları
The Ancient History and Civilisations of Turkey (6)

Tamer Yıldırım

Anadolu'da İslâmiyet ve Türk Tarih-i Dinisi

Islam in Anatolia after the Turkish Invasion (Prolegomena) (3)

497-499

Yenişehir (Bursa) Âyânı Sarıcaoğlu Osman Ağa ve Muhallefâtı

Sarıcaoglu Osman Aga the Ayan of Yenisehir (Bursa) and His Inheritance

Özer Küpeli*

Özet

Bu çalışmada, Yenişehir âyânı Sarıcaoğlu Osman Ağa'nın faaliyetleri ve müsâdere edilen varlıkları incelenmiştir. Osman Ağa, önceleri bir eşkıya olarak bilinirken Bilecik âyânı Kalyoncu Ali Ağa'nın desteğiyle güçlendi ve Yenişehir âyânı oldu. Ancak bir eşkıya gibi davranmaya devam etti. Bu nedenle birkaç kez ölüm cezasına çarptırıldı. Fakat Kalyoncu Ali tarafından korunduğu için cezalandırılmaktan hep kurtuldu. Kanunsuz eylemlerini sürdürdüğünden 1813'te bir kez daha idam cezası aldı, kaçmasına rağmen kısa süre sonra yakalanıp öldürüldü. Ardından muhallefâtı müsâdere edildi. Osman Ağa'nın serveti 600.000 kuruş olarak tahmin edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sarıcaoğlu Osman Ağa, Yenişehir, âyân, muhallefât

Abstract

This study handles the activities and the confiscation of the assets of Sarıcaoğlu Osman Aga, the ayan of Yenisehir district in Bursa. Osman Aga was a bandit initially. When Osman Aga got stronger due to the support of Kalyoncu Ali Aga, the ayan of Bilecik, he became the ayan of Yenişehir. Since he continued to behave like a bandit, he was sentenced to death several times. Nevertheless he always escaped from the punishment by means of Kalyoncu Ali's protection. Upon he continued illegal activities persistently he was sentenced to death once again in 1813. Even he escaped he was caught and executed finally. Then his inheritance was confiscated. His total assets were estimated to be 600.000 kuruş.

Keywords: Sarıcaoğlu Osman Aga, Yenişehir, ayan, inheritance

Giriş

Arapçada göz anlamına gelen “ayn” kelimesinin çoğulu olan *âyân*, İslâm'ın ilk devirlerinden itibaren bir devrin, şehrin veya zümrenin ileri gelenlerini ifade etmek için kullanılmış bir tabirdir¹. Osmanlılarda da billhassa klasik dönemlerden itibaren *âyân* ve eşraf grubunun varlığına tesadüf edilmektedir ki, bunlar genellikle şehir ve kasabanın ileri gelen ailelerine mensup kişilerdi. Ayrıca esnaf ve ticaret erbabının önde gelenleriyle ilmiye sınıfı mensupları, tarikat şeyhleri ve yerleşik kapıkulu arasında da bu gruba dâhil kişiler bulunuyordu. Belgelerde çoğunlukla *âyân-ı vilâyet*, *âyân-ı memleket*, *âyân* ve *eşraf* gibi

* Dr., Ege Üniversitesi - İzmir.

¹ Fuat Köprülü-İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Âyân”, *İslâm Ansiklopedisi*[=İA], II, Eskişehir 2001, s. 40.

ifadelerle zikredilen bu kesim idarî açıdan herhangi bir yetki ve nüfuza sahip olmasa da, bilhassa devlet otoritesinin taşrada tesisi ve sürdürülebilirliği noktasında yerel yöneticilerin en büyük yardımcılarıydı².

XVI. yüzyılın sonlarında Osmanlı klasik düzeninde ortaya çıkan bozulmalar âyânların durumunu onların lehine olacak bir şekilde etkiledi. Osmanlı mirî toprak rejiminin temelini teşkil eden tımarların, yaygın bir şekilde XVII. yüzyıl başlarından itibaren büyük paralar karşılığı zengin, sivil ve yerel şahsiyetlere kiralanmaya başlanması, birçok yerde âyânlara iltizam yoluyla bu toprakları tasarruf etme imkânı sağladı³. Böylece mültezim sıfatıyla güç ve servet biriktirme olanağına kavuşan âyânların önünü açan asıl gelişme ise, 1695'te mukataaların malikâne usulüyle ve kayd-ı hayat şartıyla iltizama verilmeye başlanması oldu. Hazineye yeni gelir kaynakları yaratmak ve köylü kesimini rahatlatmak adına yapılan bu düzenleme ile âyânlar bölgelerindeki başlıca gelir kaynaklarını ele geçirdiler. Bu durum onların giderek zenginleşmelerine yol açarken, beraberinde siyasî ve idarî bir takım ayrıcalıklar elde etmelerine olanak sağladı⁴.

Âyânların gücü, XVIII. yüzyıl ortalarında merkezî otoritenin zayıflamasıyla birlikte daha da artarken, onlara yüklenen görevler de çeşitlendi. Artık âyânlar; asker ve zahire teminiyle bunların nakli, eşkıya tedibi, vergilerin toplanması, fiyatların tespiti, bilirkişilik, kamu binalarının tamir ve inşası, kereste temini ve nakli gibi bir dizi hizmeti yerine getiriyorlardı⁵. Bazı tarihçilerce *âyânlık düzeni devri*⁶ diye adlandırılan bu dönemde, uygulama imparatorluğun neredeyse tamamına yayılırken, devlet nezdinde görev ve yetkilerinin tanımlanması, tayin ve azillerinin belirli bir düzene oturtulmasıyla kurumsal bir kimlik de kazanan âyânlar günden güne nüfuzlarını arttırdılar⁷. Hatta bazı yerlerde uzun süredir âyânlık görevini elinde bulunduran bir kısım aileler yerel hanedanlara dönüşerek, bölgenin idarî ve ekonomik hayatını tümüyle kontrollerine aldılar⁸.

XVIII. yüzyılda savaş dönemlerinde devletin kendilerine muhtaç halini görüp, bundan aldıkları cesaretle güç ve servetlerini kişisel çıkarları için kullanan, merkezin emirlerini dinlemeyen, devamlı birbiriyle çekişme halinde bulunan ve vergi almak bahanesiyle halka

² Âyân ve eşrafın klasik dönemdeki durumu ve görevleri için bkz. Özer Ergenç, "Osmanlı Klasik Dönemindeki «Eşraf» ve «A'yan» Üzerine Bazı Bilgiler", *Osmanlı Araştırmaları*, III, (1982), s. 106 vd.

³ Halil İnalçık, "Çiftlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* [=TDVİA], 8, İstanbul 1993, s. 313-314; Halil İnalçık, "Çiftliklerin Doğuşu: Devlet, Toprak Sahipleri ve Kiracılar", *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, İstanbul 1998, s. 17-35.

⁴ Özcan Mert, "Âyan", *TDVİA*, 4, İstanbul 1991, s. 196. Bir görüşe göre; devletin 1683'ten sonraki savaş yıllarında yaşanan sıkıntıları aşmak adına aldığı tedbirler âyânların ekonomik ve siyasî bakımdan giderek güçlenmelerinde teşvikkâr bir rol oynamıştır. Bkz. Feridun M. Emecen, "Doğu Karadeniz'de Âyânlık: Tirebolululu Kethüdâzâde Mehmed Emin Ağa", *Bellekten*, LXV/242, (Nisan 2001), s. 194.

⁵ Mustafa Akdağ, "Osmanlı Tarihinde Âyânlık Düzeni Devri 1730-1839", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, VIII-XII / 14-23, (1970-1974), s. 58-61; Mert, *a.g.madd.*, s. 196.

⁶ Akdağ, *a.g.e.*, s. 51-61. Bu tabirin yerli ve yabancı başka tarihçilerce de benimsendiği görülmektedir. Mesela McGowan, Osmanlı sosyo-ekonomik tarihini ele alan bir kitabın ilgili bölümünde "Âyanlar Çağı, 1699-1812" başlığını kullanmıştır. Bkz. Bruce McGowan, "Âyanlar Çağı, 1699-1812", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, II, 1600-1914*, (edt. Halil İnalçık-Donald Quataert; çev. Ayşe Berktaş vd.), İstanbul 2004, s. 759. Bu mealde bir başka kullanım için bkz. Mehtap Özdeğer, "Ayan Era in the Ottoman Government", *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, (2003), s. 29-42.

⁷ V.P. Mutaççieva, "XVIII. Yüzyılın Son On Yılında Ayanlık Müessesesi", *Tarih Dergisi*, 31, (1977), s. 178-180.

⁸ Yücel Özkaya, "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Yerli Ailelerin Ayanlıkları Ele Geçirileri ve Büyük Hanedanlıkların Kuruluşu", *Bellekten*, XLII/168, (Ekim 1978), s. 668 vd. Bu tür ailelerin en tanınmışlarından biri Manisa merkezli Karaosmanoğulları'dır. Batı Anadolu'nun büyük kısmında bu aile efrâdî âyânlık, voyvodalık ve mütesellimlik makamlarında bulunuyordu. Bu aile hakkında bkz. Yuzo Nagata, *Tarihte Âyânlar, Karaosmanoğulları Üzerine Bir İnceleme*, Ankara 1997.

zulümler yapan âyânların nüfuzunu kırmak için devlet, 1786'da âyânlık uygulamasına son verip, yerine *şehir kethüdalığı*nı getirdi. Ancak bu sistemin başarısız olması üzerine birkaç yıl sonra tekrar eskiye dönüldü ve âyânlara hakları iade edildi (1790)⁹. Devletin oldukça zayıfladığı bu dönemde taşrada bir türlü otorite tesis edilemezken, âyânlar bu noktada devletin boşluğunu doldurma çabasına giriştiler. Zaten devlet de taşradaki karışıklıkları çoğunlukla âyânlar eliyle çözmeye çalışıyor, yeri geldiğinde onlar arasındaki mücadeleleri kendisi için bir denge unsuru olarak kullanıyordu¹⁰. Bu durum âyânların kendi aralarındaki mücadelelerin daha da artmasına, birçoğunun devlete ve halka karşı olumsuz tutum ve davranışlarının artarak sürmesine yol açtı. XVIII. yüzyıl sonuna gelindiğinde âyân tagallübü zirveye tırmanırken, Anadolu ile Rumeli'nin birçok yerinde biraz güç ve servet sahibi olanlar âyânlık iddiasıyla ortaya çıkıp rakipleriyle mücadeleye girişiyordu. İşte bu dönemde önceleri bir eşkıya olan Sarıcaoğlu Osman, Bursa'nın Yenişehir Kazası âyânlığını ele geçirmişti.

A) Yenişehir Âyânı Sarıcaoğlu Osman Ağa'nın Faaliyetleri

Sarıcaoğlu Osman Ağa'nın nerede ve ne zaman doğduğu bilinmemektedir. Babası büyük ihtimalle Bilecik yakınlarındaki Gülümbe köyünde ikamet eden ve 1780'lerde bu çevrenin ayanı olarak bilinen Sarıcazâde Mustafa Ağa idi¹¹. 1789'da eşkıyalık ithamıyla idam olunan¹² Sarıcazâde Mustafa Ağa'nın bütün malı mülkü ferman mucibince Osman'ın da aralarında bulunduğu çocuklarına kalmıştı¹³.

Sarıcaoğlu Osman, vaktiyle babasının çobanlığını yapmış bölgenin namli eşkıyalarından Kalyoncu Ali'nin bölükbaşısı olarak tanınmıştır¹⁴. Nitekim 1796 yılı ortalarına ait bir belgede her ikisinin de adı Bursa havalisine korku salan eşkıyalar olarak geçmekte, biran önce haklarından gelinmesi için harekete geçilmesi istenmektedir¹⁵. Bu talep bir süre sonra karşılık bulmuş ve 1797 yılı ortalarında ikisinin de cezalandırılması için ferman çıkmıştır¹⁶. Lakin Kalyoncu Ali, Gemlik'te gemi inşasıyla ilgilenirken Vidin âyânı Pazvandoğlu Osman üzerine serdar tayin edilen Kaptan-ı derya Küçük Hüseyin Paşa'nın¹⁷ davetiyle sefere katılarak affa mazhar olmuştu. Dönüşte de idamına ferman bulunan Bilecik âyânını katlederek bütün malı

⁹ Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Âyânlık*, Ankara 1994, s. 285-289; Köprülü-Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s. 41; Mert, *a.g.m.*, s. 197.

¹⁰ Vehbi Günay, "Batı Anadolu'da Âyânlık Mücadeleleri ve Bergama Voyvodası Sağancalı Veli", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXI/2, (Aralık 2006), s. 97. Bilhassa halka zulüm yaptığı iddiasıyla şikâyet edilen âyânlar için çoğu zaman devlet, idam ve izalesine dair fermanlar gönderiyor, bu işi de daha muktedir diğer âyânlara ihale ediyordu. Mesela hakkında idam kararı verilen ve firar eden Gönen âyânı Sarıcaoğlu Osman'ı takip için Karaosmanoğlu Ömer Ağa görevlendirilmişti. Bkz. Özer Küpeli, "Anadolu'da Ayanlık Tarihine Dair Bir Derkenar: Gönen Ayanı Sepetoğlu Osman", *Perspectives on Ottoman Studies*, (edt. Ekrem Causevic, Nenad Moacanin and Vrejan Kursar), Berlin 2010, s. 988.

¹¹ Şanizâde Ataullah Efendi, *Şanizâde Tarihi*, II, İstanbul ty., s. 138 (Bundan sonra *Şanizâde Tarihi*).

¹² Başbakanlık Osmanlı Arşivi [=BOA], *Hatt-ı Hümayûn* [=Hat] 8500 (29 Z 1203 / 20.IX.1789).

¹³ BOA, *Cevdet* [=C.] *Adliye* 2760 (3 S 1210 / 19.VIII.1795). Sarıcaoğlu Osman'ın emlakinin kayıtlı olduğu muhalefât defterinde adı geçen köyde babasından intikal tarla ve bahçelerinin bulunması bu durumu doğrulamaktadır. Bkz. BOA, *Dâhiliye Nezareti Baş Muhasebe Kalemi Muhallefât Halifesi* [=D.BŞM.MHF.] 13223, s. 4.

¹⁴ Kalyoncu Ali'nin, Sarıcazâde Mustafa'nın çobanı olduğuna dair bkz. *Şanizâde Tarihi*, II, s. 138; Mehmet Ali Beyhan (Haz.), *Câbî Ömer Efendi, Câbî Târihi (Târih-i Sultan Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1992, s. 1076, 1092 (Bundan sonra *Câbî Târihi*).

¹⁵ BOA, *Hat* 7863 (29 Z 1210 / 5.VIII.1796).

¹⁶ BOA, *Hat* 12156 (8 S 1212 / 2.VIII.1797).

¹⁷ Küçük Hüseyin Paşa'nın Vidin üzerine serdar tayin edilmesi 1 Aralık 1797'dedir. Bkz. Nejat Göyünç, "Hüseyin Paşa, Küçük", *TDVİA*, 19, (İstanbul 1999), s. 7.

mülküne el koymuş, bu arada âyanlığı da ele geçirmişti¹⁸. Bu süreçte Sarıcaoğlu Osman hakkındaki kararın da bir şekilde takipsiz kaldığı ve cezadan kurtulduğu anlaşılmaktadır. Kalyoncu Ali ile yakınlığı düşünüldüğünde, onun da bu sefere katılarak affedilmiş olması muhtemeldir.

1803 yılında Sarıcaoğlu Osman, ağası Kalyoncu Ali ile aralarında husumet olduğu anlaşılan İnegöl eşrafından Dervişpaşazâde Numan Beyle¹⁹ mücadeleye girişmiş, onun Toprakocak ve Çardak köylerindeki çiftliklerine saldırmıştır. Bursa ve Kocaeli mütesellimleriyle çevre kazaların âyanları Numan Bey'e yardım için görevlendirilince Sarıcaoğlu Osman çiftliği ve çevresindeki köyleri yağmalayarak kaçmıştır²⁰. Birkaç ay sonra 1804 yılı başlarında bu kez Yenişehir âyanı Seyyid Mustafa Ağa'ya musallat olan Sarıcaoğlu, İnegöl ve Geyve âyanlarının da desteğiyle onu öldürüp mallarını gasp edince, cezalandırılması işi ağası Bilecik âyanı Kalyoncu Ali'ye verilmişti²¹. Ancak Bilecik âyanı, eski bölükbaşısı şimdinin Yenişehir âyanını cezalandırmak şöyle dursun, Numan Bey ile arasını bularak affını sağlamaya çalışmıştır²². Buna rağmen Sarıcaoğlu, Numan Bey'in Gemlik'te kalyon inşasıyla uğraşmasını fırsat bilerek tekrar Toprakocak köyündeki çiftliğine saldırmış, ortalığı yakıp-yıkıp, burada bulunan eşya, hayvan ve zahireyi yağmalamaktan geri kalmamıştır²³. Sonunda Kalyoncu Ali Ağa, Numan Bey'in çiftliklerinden gasp edilen malların ve hububatın iadesi şartıyla tarafların barışmasını sağlamış, üstelik bir daha cinayet ve mezalim olaylarına karışmayacağına dair söz alarak Sarıcaoğlu'nun affını temin etmiştir²⁴. İadesi kararlaştırılan malların hem Sarıcaoğlu, hem de Kalyoncu Ali'den çıkması Bilecik âyanının eski bölükbaşısına neden sahip çıktığını açıkça göstermektedir.

Devrin kudretli âyanlarından biri ve *kapıcıbaşılık* (ser-bevvâbîn-i dergâh-ı âlî) ile *mirahor-ı evvel* pâyelerine sahip Kalyoncu Ali Ağa, Alemdar Mustafa Paşa'nın III. Selim'i tekrar tahta çıkarmak üzere İstanbul'a yürüyüp, sadrazam olduğu ve Sened-i İttifak'ın imzalandığı süreçte yanında bulunanlar arasındaydı²⁵. Bunun verdiği cesaretle Kalyoncu'nun adı Bilecik ve çevresindeki birçok olayın faili olarak öne çıkarken, bütün bu icraatlarında en büyük yardımcısı aynı zamanda başbölükbaşısı olan Yenişehir âyanı Sarıcaoğlu Osman Ağa'ydı. İkili, adamlarıyla 1810 yılının sonlarına doğru Bursa'dan Şam'a giden *Şeker*

¹⁸ *Şanizâde Tarihi*, II, s. 138.

¹⁹ Numan Bey, İnegöllü Derviş Paşa'nın oğludur. Gemlik tersane emini iken kapıcıbaşılığa terfi etmiş, sonrasında Rusçuk Kalesi bina eminliği yapmıştır. Buradaki icraatlarından dolayı Limni adasına sürgün edilmiş, cezası affedildikten kısa süre sonra 1817 yılı ortalarında vefat etmiştir, bkz. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 4, (haz. Nuri Akbayar), İstanbul 1996, s. 1261. Numan Bey hakkında yakınlarda yayınlanan bir inceleme için bkz. Cafer Çiftçi, "Dervişpaşazâde Numan Bey'in Âyanlık ve Tersanecilik Faaliyetleri", *Belleten*, LXXV/273, (Ağustos 2011), s. 387-405.

²⁰ BOA, C. *Zaptiye 3112* (30 Ra 1218 / 20.VII.1803).

²¹ BOA, C. *Dâhiliye 13712* (29 Za 1218 / 11.III.1804).

²² Sarıcaoğlu Osman ile Numan Bey'in arasının bulunması için gönderilen hatt-ı hümayûnlar için bkz. BOA, *Hat 11841* (4 Ca 1218 / 22.VIII.1803) ve *11893* (4 Z 1218 / 16.III.1804). Câbî Ömer Efendi'nin yazdığına göre Kalyoncu Ali, hem efendizâdesinin oğlu, hem de mukbil ve muteber adamlarından biri olan Sarıcaoğlu Osman'ı Yenişehir ve İnönü âyanı olarak tayin etmişti. Bkz. *Câbî Târîhi*, s. 1092. Öte yandan 1796 tarihli bir belgede de kendisinin adı Yenişehir âyanı olarak geçmektedir. Bkz. BOA, C. *Askeriye 41771* (29 Z 1210 / 5.VII.1796).

²³ BOA, C. *Zaptiye 3023* (3 Z 1218 / 15.III.1804).

²⁴ BOA, C. *Dâhiliye 13668* (29 Z 1218 / 10.IV.1804) ve *15920* (29 Z 1218 / 10.IV.1804). Sarıcaoğlu Osman ve Kalyoncu Ali'nin, Numan Bey'in İnegöl'ün Toprakocak ve Çardak köylerinde bulunan çiftliklerinden gasp etmekle iadesi kararlaştırılan mahsul ve hayvan miktarını gösteren ilâm için bkz. BOA, C. *Zaptiye 2383* (11 Ca 1219 / 18.VIII.1804).

²⁵ *Câbî Târîhi*, s. 201, 231, 267, 274, 301. Nitekim Câbî Ömer Efendi, II. Mahmud'un Davutpaşa'da âyanlarla görüşmesi sırasında, Kalyoncu Ali'nin sadrazam otağında güçleri nispetinde sırayla oturmuş bulunan Cabbarzâde, Karaosmanzâde ve Sirozlu İsmail Bey'den sonra geldiğini yazmaktadır. Bkz. s. 274.

Kervanını dahi askere maaş bahanesiyle Yenişehir-Bilecik sınırında soymuşlar, dört yüzü aşkın kişiyi katledip, on sekiz bin keselik akçe ve eşyayı yağmalamışlardı. Saldırdan yaralı kurtulan üç kişinin İstanbul'da olayın faili olarak Kalyoncu Ali Ağa'nın ismini vermelerine rağmen, kendisi bunu “*bu güne maddeden haberim yokdur*” diyerek inkâr etmiştir. Öte yandan olayın peşinin bırakılmayacağını bildiğinden “*Devlet-i aliyye haberdâr olmamak muhaldir. Bu hususa bir zemin lâzımdır*” demekle suçu Sarıcaoğlu'nun üzerine atmış, hatta İstanbul'a yazdığı tahriratta da peşine adam taktığını ve yakalanmasının an meselesi olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte herkes soygunun Kalyoncu Ali Ağa'nın emriyle gerçekleştiğini biliyor, ancak sadrazam da dâhil kimse kendisine bir şey yapamıyordu. Sonuçta zararın Sarıcaoğlu Osman Ağa tarafından tazmin edilmesi, cezası için de gerekenin yapılması talebiyle olayın geçirildiği anlaşılmaktadır²⁶.

1811 yılı başlarında Kalyoncu Ali Ağa'nın yakalanıp idamı için öteden beri istenen ferman nihayet sâdır olmuştu²⁷. Buna rağmen kimsenin söz geçiremediği Kalyoncu Ali ve sadık adamı Sarıcaoğlu Osman bildiklerini okumaya devam ediyorlardı. Nitekim birkaç yıl önce zoraki barış yaptıkları, lakin kin beslemeye devam ettikleri Numan Bey'in çiftliklerine bir kez daha göz dikmişlerdi. Kalabalık bir grupla kendisinin Kulaca köyündeki çiftliği basan ikili, etrafı yağmalayıp, üç yüz kadar at ile 2.000 keselik eşyayı gasp etmiş, çiftliği ateşe verip, baskın sırasında çiftlikte misafir bulunan on beşi *meşâyih-i ulemadan* toplam kırk beş kişiyi de öldürmüşlerdi. Ertesi gün, bu sefer İnegöl'ün Hamzabey köyünde Seyfullah Beyzâde Emin Bey'in ağılını basıp, bin beş yüz kadar koyun ve iki yüz büyükbaş hayvanına el koymuşlardı²⁸. Baskınlardan sağ kurtulanların perişan bir halde İnegöl'e kaçıp şikâyetle bulunmaları üzerine İnegöl eşrafından yetmiş bir kişi durumu saraya arz edip, artık Yenişehir âyânı Sarıcaoğlu Osman ile Bilecik âyânı Kalyoncu Ali'nin mezâlimlerine tahammül edemediklerini bildirmekle gereğinin yapılmasını istemişlerdir²⁹. Mamafih Sarıcaoğlu Osman bu durum kendisine sorulunca, önce İnegöllü Numan Bey'in Yenişehir'deki hanesini basıp, mallarını yağmaladığını, ahalsinin hayvanlarına musallat olduğunu ifadeyle kendisinin buna cevap verdiğini söylemiştir. Lakin herhangi bir şikâyeti ve şahidi olmadığından verdiği zararı telafi etmek şartıyla bir kez daha Numan Bey ile anlaşmaya mecbur kalmıştır. Zaten bu sıralarda Gemlik'te *Fethiye* isimli kalyonun inşasının bitirilmesi elzem olduğundan İnegöl civarındaki dağlardan kesilmiş, ama tarafların kavgası nedeniyle oralarda kalmış bulunan kerestenin bir an önce nakli için aradaki husumete son verilmesi talep edilmekteydi³⁰. Taraflar arasında yıllardan beri süregelen bu mücadele aslında Bursa-Bilecik arasındaki bölgede nüfuz sahibi olmak gayesinden kaynaklanıyordu. Zira Bilecik âyânı Kalyoncu Ali ve Yenişehir âyânı Sarıcaoğlu Osman kadar İnegöl âyânından Numan Bey de zaman zaman güç gösterisinde

²⁶ Bilecik'ten İstanbul'a gelen bezirgânlar, kervandan yağmalanan birçok eşya, silâh ve atın Kalyoncu ve adamlarınca kullanıldığını gördüklerini belirtmelerine rağmen kimse onları dikkate almamıştır. Bunun nedeni Câbî Ömer Efendi'nin de ifade ettiği üzere Kalyoncu'nun gücünden kaynaklanmaktadır. “*Kalyoncu sığırtaçlıktan gelip, Bilecik'i etraf tevâbi□ atıyla ve Bursa'ya ve sair derebeylerini cebîen ve havfen kendüye tâbi ve muktezâ-i vakt, kendüye kapıcıbaşılık ihsân ve mirâhur-ı evvelik pâyesini dahi kesb etmiş olup, bu kabahati ile üzerine asker irsâl olursa, bir sefer-i azîm kadar madde olacağı zâhir ve aşikâr olmağla, hâb-ı hargûşa bırakılıp, Sarıcaoğlu'ndan tahsilini matlûb ve cezâsını tahrir eyledikleri...*”, *Câbî Târihi*, s. 885-886.

²⁷ BOA, *Hat 21373* (29 Z 1225 / 25.I.1811). Bundan az evvel Mehmed Hüsrev Paşa, kethüdası İbrahim Paşa ve Kaptanıderya Hafız Ali Paşa'nın aralarında, kervan yağmalayan Sarıcaoğlu'ndan nicedir ses çıkmamasına binâen takibi için İbrahim Paşa'nın tayinini ve Kalyoncu Ali'nin de bir kolaylığı bulunduğu idamını konuştukları duyulduğu hakkında bkz. *Câbî Târihi*, s. 886-887.

²⁸ BOA, *Hat 41423 V* (3 S 1226 / 27.II.1811) ve *41423 T* (23 Ra 1226 / 17.V.1811).

²⁹ BOA, *Hat 41423 U* (3 S 1226 / 27.II.1811) ve *41423 V* (3 S 1226 / 27.II.1811).

³⁰ BOA, *Hat 41423 Z* (9 S 1226 / 5.III.1811).

bulunuyor, hatta diğer kazaların âyân ve eşrafiyla sık sık mücadeleye girişiyor, mezalimde bulunmakla suçlanıyordu³¹.

Kanun tanımaz ve emir dinlemez Kalyoncu Ali Ağa'nın bu halinden rahatsız olan devlet artık ne olursa olsun hakkından gelmeye karar vermişti³². Bu emir mucibince harekete geçen Hüdavendigar ve Kocaeli sancakları mutasarrıfı Aziz Paşa, Adapazarı âyânı Esad Ağa üzerine yürüyüşü bahane ederek Kalyoncu Ali Ağa'yı da orduya davet etmiş, ancak başına gelecekleri anlayan Kalyoncu kendi yerine oğlunu göndererek Bilecik'e çekilmiştir. Esad Ağa'nın tedibini erteleyen Aziz Paşa, yanında toplar olduğu halde Bilecik'e yönelmiş, karşısındaki kuvvetlerin çokluğu karşısında Ali Ağa, Domaniç tarafına doğru firar etmiştir. Fakat çok kaçamadan iki oğluyla birlikte yakalanarak katledilmiş, kellesi İstanbul'a gönderilmiştir³³. Bu esnada tarafsız kalan Sarıcaoğlu Osman Ağa, daha sonra Adapazarı âyânı Esad Ağa'nın tenkilinde Aziz Paşa'ya yardım edince bir kez daha hayatı bağışlanmıştır. Ancak kazası dışındaki işlere karışmaması, eşkıya zümresiyle münasebette bulunmaması, devlet emirlerine uyması ve halka kötü davranmaması tembih olunmuştu³⁴.

Daha önce de müteaddit defalar affa mahzar olmasına rağmen her seferinde eski alışkanlıklarını sürdüren Sarıcaoğlu Osman Ağa'ya, yine de devletin pek güvenmediği aşikârdır. Zira kendisini kontrol altında tutmak için öteden beri kavga ettiği İnegöllü Numan Bey görevlendirilmiş, hatta onun Rusçuk Kalesi bina eminliğine tayininden sonra bile yanından ayrılmaması buyurulmuştu³⁵. Buna mukabil o, verdiği sözlerin samimi olduğunu ispatlamak istercesine maktul Bilecik âyânının bölükbaşlarından Ömer'i katledip, kesik başını başkente göndermişti³⁶. Ancak kısa süre sonra Hüdavendigar ve Kocaeli sancakları mutasarrıfı Aziz Paşa, Sarıcaoğlu Osman'ın sözünde duran bir adam olmadığını, Kalyoncu'nun adamlarını yanına topladığını, Bilecik kazası köylerine tasallut ettiğini, Lefke (Osmaneli) ve Göl (Gölpazarı) kazaları muhtarlarına iftira attığını, hakkında idam kararı verilen İnegöl voyvodası Öksüzöğlü'nu himaye edip bir takım yalanlarla affına uğraştığını, halka sürekli baskı ve zulümde bulunduğunu, fırsat bulursa on kat ziyade salyane alabileceğini ifadeyle katli için ferman talebinde bulunmuştu³⁷. Bu talep kabul edilmiş ve Sarıcaoğlu'nun tedibi için Çarhacı Ali Paşa tayin edilmiştir³⁸.

Sarıcaoğlu Osman Ağa, Yenişehir'i hendek ve kulelerle tahkim etmesine rağmen, üzerine gelindiğini haber alınca 17 Eylül gecesi kasabayı terk ederek İznik tarafındaki dağlara doğru kaçmıştı. Ertesi gün Yenişehir'e ulaşan Aziz Paşa yazdığı tahriratta karşılaştığı durumu; “... Yenişehir'e duhûlümüz mukadder olduğda Yenişehir ahalisinin umumu çoban ve nisvânı cümlesi karşı çıkıp şevketlü kudretli mehâbetlü velinimetimiz efendimiz hazretlerine dua-yı hayr ederek kâfir elinde esir idik bugün padişahımız bizi halâs eyledi diyü feryâd ve ağlaşmadan bir ferdde can kalmayarak ...” şeklinde özetlemiştir. Kasabada sükûnetin sağlanmasının ardından Sarıcaoğlu'nun takibi için Paşa'nın tüfekçibaşısı ile Gemlik âyânı

³¹ Numan Bey'in diğer âyânlarla giriştiği mücadeleler ve hakkındaki şikâyetler için bkz. Çiftçi, *a.g.m.*, s. 401-405.

³² BOA, C. *Dâhiliye* 9043 (29 B 1227 / 8.VIII.1812). Mesela Kalyoncu'nun orduya katılması yönünde gelen çağrılar birkaç kez kulak ardı ettiği açıkça görülmektedir. Bkz. *Câbi Târihi*, s. 638, 988. Yine Kalyoncu'ya isnat edilen suçlar arasında Şam'ın baş kervanı olan şeker kervanını, Bursa kervanını, birkaç kez Teke hazinesini, hatta ordunun güherçile kervanını bile soyması bulunmaktadır. Bkz. *Câbi Târihi*, s. 1076.

³³ Kalyoncu Ali'nin tedibi *Câbi Târihi*'nde (s. 1075-1081) detaylarıyla anlatılmaktadır. Keza BOA'da değişik tasniflerde bu süreçle ilgili çok sayıda belge mevcuttur.

³⁴ BOA, *Hat* 24445 (4 N 1228 / 31.VIII.1813).

³⁵ BOA, C. *Dâhiliye* 9296 (29 R 1228 / 1.V.1813).

³⁶ BOA, *Hat* 24514 (13 C 1228 / 13.VI.1813). Ayrıca bkz. *Câbi Târihi*, s. 1203.

³⁷ BOA, *Hat* 24445 (4 N 1228 / 31.VIII.1813).

³⁸ *Câbi Târihi*, s. 1092.

Süleyman Ağa yanlarında 1.000 neferle İznik tarafına takibe gönderilmiş, Aziz Paşa da uhdesine verilen Yenişehir mukataasıyla ilgili düzenlemelere başlamıştır. Bu bağlamda Paşa'nın huzurunda toplanan kasaba ahalisi padişaha ve şehzadesine çok dua edip, "... *Aman paşa efendi! Bizi padişahımız âyân eline vermesin öteden beri vilâyetimizde birkaç hacı nasp olunup voyvodamız idare eder diyü senin tarafından bir âdem olsun diyü niyâz ve istirhâm...*"da bulununca Yenişehir mukataasının iltizamı halk tarafından seçilen dört hacıya nasp, voyvodalığı ise Paşa'nın kapıcılar kethüdası İbrahim Ağa'ya tevcih olunmuştur. Bundan başka Sarıcaoğlu'nun konağı muhafazaya alınıp, içindekilerin ve zahire ihraç olunanların tahriri için adamlar görevlendirilmiş, yine kasaba etrafındaki hendek, kule ve sair istihkâm halkın yardımıyla bir gün içerisinde yıkılmıştır³⁹.

Sarıcaoğlu, İznik dolaylarında aranırken bir ara kendisinin Şile taraflarına gittiğine dair bir haber alınmıştır. Buna göre Aziz Paşa'nın bir ulağı Dilbaşı'na geldiğinde kayıkçılarla sohbet ederken, içlerinden birisi Sarıcaoğlu Osman ile yakın zamanda konuştuğunu ve Karamürsel yakınlarındaki Hisarlık mevkiinden üstü tenteneli bir kayığa binip Şile'ye gittiğini söylemişti. Şile'den yirmi beş keseye aldığı bir kayıkla yabancı gemiler arasına karışmak niyetinde olduğu söylenen Sarıcaoğlu'nun yakalanması için Karadeniz Boğazı nazırı ile bostancıbaşıdan gereken tedbirleri almaları istenmişti⁴⁰.

Şile'ye gidip gitmediği bilinmeyen Sarıcaoğlu Osman, gittiye de amacına ulaşamamış olsa gerek tekrar kaçmak zorunda kalmıştır. Şimdiki niyetinin Adana'ya gidip, dostu Hasanpaşazâde Ahmed Bey'e sığınmak olduğu söyleniyordu⁴¹. Bunun üzerine Ahmed Bey'e Sarıcaoğlu hakkında gerekli uyarılar yapılırken, geçeceği yol boyunca da sıkı tedbirler alınmıştı. Sonunda Sarıcaoğlu Osman'ın Çankırı Sancağı dâhilinde bir menzil yeri olan Karacaviran kazasında görüldüğüne dair gelen ihbarlar üzerine Mütesselim Cabbarzâde Ömer Ağa harekete geçerek, yanında oğlu Mehmed Ağa, yeğeni Ali Ağa ve diğer on üç adamı olduğu halde kendisini ele geçirmiştir⁴². Yakalandıktan sonra hemen öldürülen Sarıcaoğlu Osman Ağa'nın kellesi, oğlu, yeğeni ve adamlarıyla beraber Viranşehir (Eskipazar) Mutasarrıfı Abbas Paşa'nın adamı Eyüp Ağa'ya teslim edilerek İstanbul'a gönderilmiştir⁴³. Böylece Yenişehir ve havalisinde yıllardır zulüm ve şekavetleriyle şöhret bulan Sarıcaoğlu Osman belası def edilirken, oğlu, yeğeni ve adamlarının akıbeti hakkında bilgi yoktur.

B) Sarıcaoğlu Osman'ın Muhallefâtı

Osmanlı Devleti'nde kamu düzenini bozan, devlete veya topluma karşı bir suç işleyen kişi genellikle ölüm cezasına çarptırılır, sahip olduğu taşınır-taşınmaz bütün malvarlığına devletçe el konularak hazineye gelir kaydedilirdi. *Müsâdere* olarak adlandırılan bu süreç kişinin ölmesi, öldürülmesi veya firar etmesinin ardından padişahın fermanıyla başlardı ve çoğunlukla da İstanbul'dan gönderilen bir mübaşirin nezaretinde gerçekleştirilirdi⁴⁴.

³⁹ BOA, *Hat 31843 A* (7 L 1228 / 3.X.1813).

⁴⁰ BOA, *Hat 32133* (3 Şevval 1228 / 29.IX.1813).

⁴¹ *Câbi Târihi*, s. 1092-1093.

⁴² BOA, *Hat 3243* (29 Z 1228 / 23.XII.1813). Belgenin üzerinde herhangi bir tarih olmamasına rağmen, katalogda bu belge için belirtilen tarihte bir hata olmalıdır. Zira Sarıcaoğlu'nun yakalanması ve sonrasına ait süreçle alakalı, aynı tasnifte bu belgenin devamı niteliğindeki diğer yazışmalar Ekim ayına aittir.

⁴³ BOA, *Hat 3282* (11 L 1228 / 7.X.1813). Keza bkz. *Câbi Târihi*, s. 1241-1243.

⁴⁴ Müsâdere hakkında bkz. Cavid Baysun, "Müsâdere", *İA*, VIII, (İstanbul 2001), s. 669-673; Mehmet Ali Ünal, "Osmanlı İmparatorluğunda Müsâdere", *Osmanlı Devri Üzerine Makaleler-Araştırmalar*, Isparta 1999, s. 1-16; Cahit Telci, "Osmanlı Devletinde 18. Yüzyılda Muhallefât ve Müsâdere Süreci", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXII/2, (Aralık 2007), s. 145-166. Bir âyânın malvarlığının müsâderesi sürecine dair örnek bir çalışma için bkz.

Bu bağlamda devlet katında eşkıya olarak addedilen Sarıcaoğlu Osman Ağa'nın öldürülmesiyle birlikte kendisinin, ailesinin ve adamlarının sahip olduğu taşınır ve taşınmaz tüm varlıkların hazine adına zaptı süreci (müsâdere) Hüdavendigâr valisi Aziz Paşa'nın gözetiminde hemen başlamıştır⁴⁵. İlk iş yakalandıklarında üzerlerinde ve yanlarındaki nakit para, altın ve diğer eşyalar Karacaviran kazası naibiyle Çankırı mütesellimi Cabbarzâde Ömer Ağa'nın tüfekçibaşısı olan Mustafa Ağa marifetiyle tek tek tespit edilmiş ve imzalı bir tutanakla kayıt altına alınmıştır⁴⁶. Buna göre Sarıcaoğlu yanına mücevher cinsinden bir şeyler al(a)mazken, sadece konaklama, iâşe gibi temel ihtiyaçlarını giderebileceği biraz nakit para ve altına sahipti. Ayrıca bir dürbün, on dokuz at ve katır, sekiz tüfek ve on dört piştov ile az sayıda pala, kılıç ve bıçakları mevcuttu. Bunlara ilâveten mola zamanlarında biraz keyiflenmek maksadıyla tütün tütürdükleri birkaç çubuk takımı, bir hilali saat, bir abdestlik ve iki enam-ı şerif diğer eşyalardı. Giysi olarak ise sadece üzerlerindeki vardı⁴⁷.

Sarıcaoğlu Osman Ağa'nın serveti altı yük civarında tahmin edilirken, bunun bir kısmını sakladığı hemen anlaşılmıştı. Zira firarının ardından konağına giren kaza naibi ve ahaliden bazı kimseler burayı mühürlemişler, ancak hazinesi ile birçok değerli eşyasının ortada olmadığını görmüşlerdi⁴⁸. Bu nedenle oğlu Mehmed Ağa sorguya alınıp, kendisine mücevher cinsinden değerli eşyalara ne olduğu sorulmuş, o da cevabında babasının Yenişehir'den ayrılırken yanına üzerindeki eşya ve para dışında başka bir şey almadığını, fakat bir miktar kıymetli eşyasını İznik'e, bir miktarını da kilitli sandıklarla gizlice Bursa'ya yolladığını söylemiştir⁴⁹. Bu itiraf sayesinde Sarıcaoğlu'nun sakladığı eşyalar kısa sürede bulunmuştur.

Sonra maktulün kesik başı, oğlu, yeğeni, on üç adamı ile üzerlerinde bulunup kayıt altına alınan eşyalarla birlikte Karacaviran'dan Bolu'ya gönderilmiş, Bolu'da bir kez daha kadı tarafından denetlenerek, tanzim edilen defterle birlikte İstanbul'a doğru yola çıkarılmıştır⁵⁰. Ancak söz konusu eşyanın bir kısmı nakil sırasında kaybolmuştur. Sarıcaoğlu'nun üzerinden çıkan 804 adet muhtelif cinslerdeki altın bunların başında gelmektedir. Yine nakit 500 kuruş ile 720 kuruş değerindeki dört çubuk takımı, 350 kuruş değerindeki İngiliz yapımı dürbün, uşağının 190 kuruş değerindeki mercanlı ve sırma köstekli saati, hancısı Ahmed'in 150 kuruş değerindeki entari ve mintanı diğer kayıp eşyalardandır. Bu eşyaların bulunmasına yönelik İstanbul'dan gelen emirlerin⁵¹ etkisiyle olsa gerek 1.000 kuruşa tekabül eden miktarda altının Karacaviran'da unutulduğu (!) ortaya çıkarılmıştır⁵². Diğer kayıp eşyaların akıbeti ise bilinmemektedir.

Yenişehir âyanı Sarıcaoğlu Osman Ağa ve adamlarının muhtelif yerlerde tespit edilen malvarlıkları dört ayrı defter halinde tahrir olunmuştur. Bunlardan:

I. Defter: Sarıcaoğlu'nun mücevherleri, ziynetleri ve bir miktar değerli eşyasını içeren hazinesi liste halinde bu defterde kayıtlıdır. Ayrıca defterin baş kısmında yakalandıklarında Sarıcaoğlu ve adamlarının üzerinde ele geçirilen eşyalarla bu eşyadan zayi olanlarla ilgili bir

Yavuz Cezar, "Bir Âyanın Muhallefâtı: Havza ve Köprülü Kazaları Âyanı Kör İsmail-oğlu Hüseyin", *Belleten*, XLI/161, (Ocak 1977), s. 41-78.

⁴⁵ BOA, *C. Maliye 24011* (23 L 1228 / 19.X.1813).

⁴⁶ BOA, *Hat 3326* (17 L 1228 / 13.X.1813).

⁴⁷ BOA, *D.BŞM.MHF. 13217*, s. 6-7, 10-11, 14-15.

⁴⁸ BOA, *Hat 31843 A* (7 L 1228 / 3.X.1813).

⁴⁹ BOA, *Hat 3326 A* (17 L 1228 / 13.X.1813).

⁵⁰ BOA, *Hat 4133* (29 L 1228 / 25.X.1813).

⁵¹ BOA, *C. Maliye 24125* (29 M 1229 / 21.I.1814).

⁵² BOA, *D.BŞM.MHF. 13217*, s. 15.

takım yazışmalar da bulunmaktadır⁵³. Kıymetleri belirtilmeyip sadece adedi verilen bütün bu eşyalar İstanbul'a gönderilmiştir.

II. Defter: Yenişehir'deki konağı ile Ümran, Kozdere, Kör Sinan köylerinde ve Bilecik'te tespit edilen giysi, mefruşat, mutfak malzemesi ve muhtelif eşyasından başka, çiftliklerindeki hayvanları, konağı ve çiftliklerindeki hububatı, çift âletleri ile bir takım alacaklarına dair kayıtları ihtiva etmektedir⁵⁴.

III. Defter: Sarıcaoğlu Osman Ağa'nın adamlarından zapt edilen malvarlıkları hakkındadır⁵⁵.

IV. Defter: Bilecik yakınlarındaki birkaç köyde bulunan emlakleri ile buralardaki az miktardaki hububat ve hayvanlarına dair kayıtları içermektedir⁵⁶.

Tablo I: Sarıcaoğlu Osman'ın varlıklarının çeşitli gruplar itibarıyla kıymetlerine göre dağılımı

Gruplar	Krş.	%
Mücevher, ziynetler	?	-
Gayrimenkuller	31.030	17,9
Ev Eşyaları	12.662	7,3
Hayvanlar	43.039	24,8
Hububat	63.177	36,4
Çiftlik Aletleri	412	0,2
Alacaklar	14.215	8,2
Adamlarından zapt edilenler	9.103,5	5,2
Toplam	173.638,5	100

Sarıcaoğlu Osman Ağa, ailesi ve adamlarının sahip olduğu taşınır taşınmaz tüm malvarlıklarının tespitiyle bunların satışına ilişkin süreç 1814 yılının yaz aylarına doğru tamamlanmıştır⁵⁷. Buna göre Sarıcaoğlu'nun bir kısmı yerinde, bir kısmı da Bursa'da satılan tüm varlıklarının değeri 173.638,5 kuruş 9 paradır⁵⁸. Yalnız Bilecik'teki bir kısım tarlasının bedeli olan 616 kuruş, beş yetimine maaş olarak verildiğinden, geriye kalan 173.022,5 kuruş 9 para ise hazine adına müsâdere edilmiştir. Bu tutar 600.000 kuruş olduğu iddia edilen⁵⁹ varlıklarının dörtte birinden biraz fazladır. Ancak buna yakalandıklarında Sarıcaoğlu ve

⁵³ BOA, D.BŞM.MHF. 13217.

⁵⁴ BOA, D.BŞM.MHF. 13219.

⁵⁵ BOA, D.BŞM.MHF. 13220.

⁵⁶ BOA, D.BŞM.MHF. 13223.

⁵⁷ Yenişehir âyânı Sarıcaoğlu Osman ve adamlarının muhaleffâtının tespit olunup, defter edildiğine dair Aziz Paşa'nın tahrirâtı için bkz. BOA, C. Maliye 6852 (29 Ra 1229 / 21.III.1814).

⁵⁸ Sarıcaoğlu Osman'ın malvarlığı bu haliyle bile benzer ölçekteki kazalarda çağdaşı bazı âyânlardan fazladır. Mesela Havza ve Köprülü kazaları âyânı Kör İsmailoğlu'nun borçlar hariç malvarlığı 56.177 kuruştur ki, Sarıcaoğlu'nun malvarlığı yanında oldukça mütevazı kalmaktadır (Cezar, a.g.m., s. 57). Keza Ünye âyânı Genç Mustafa Ağa'nın ki gemileri hariç 122.000 kuruş civarındaydı (Abdullah Bay, "Ünye Âyanından Canikli Genç Mustafa Ağa'nın Siyasi ve İktisadi Faaliyetleri", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 7, (Güz 2005), s. 65). Buna karşın Edremit âyânı Müridzade Hacı Mehmed Ağa'nın muhaleffâtı yaklaşık 700.000 kuruştur (Suraiya Faroqhi, "Zeytin Diyarında Güç ve Servet: Edremit Âyanından Müridzade Hacı Mehmed Ağa'nın Siyasi ve Ekonomik Faaliyetleri", *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, (edt. Çağlar Keyder-Faruk Tabak; çev. Zeynep Altok), İstanbul 1998, s. 98). Yine Karaosmanoğlu Hacı Hüseyin Ağa'nın 1816 tarihli muhaleffâtı ise 2.164.391,5 kuruştur (Nagata, a.g.e., s. 177).

⁵⁹ BOA, Hat 4133 (29 L 1228 / 25.X.1813).

adamlarının üzerinde ele geçen eşya ile İznik'te bulunan hazinesinin bedeli dâhil değildir. Bu son iki gruptaki eşya herhangi bir kıymet takdir edilmeden İstanbul'a gönderilmiştir. Sarıcaoğlu'nun varlıklarını çeşitli gruplar itibarıyla incelemek onun sosyo-ekonomik faaliyetlerini anlamak için yerinde olacaktır.

1) Mücevherler, Ziyet Eşyaları ve Nakit Para

Yenişehir âyânı Sarıcaoğlu Osman Ağa, Aziz Paşa'nın üzerine geldiğini haber alınca yükte hafif pahada ağır varlıklarını gizlice İznik'e göndermişti. Fakat oğlu sorgusunda bunların yerlerini söyleyince mücevher, ziyet eşyaları ve sair gizlenen ne varsa İznik'te Acemoğlu Abdi ile aynı kazanın Kör Sinan köyünde Hacı Osman'ın evlerinde bulunmuştu⁶⁰.

Mücevherlerin önemli bir kısmını elmas ve elmas takılar (ay ve yıldız resimli elmas, çelenk resimli elmas, elmas başlı bilezik, iğne, yüzük, tepelik, küpe, zülfikar ve gerdaniyeler) oluşturmaktadır. Bunlar seksen kalemlik listede yirmi dokuz kalemle başta gelmektedir ve toplam otuz dokuz parçadır. Elmasların yanı sıra inci diziler, inci tepelikler ve gerdanlıklar, inci sarkıtmalı altın gerdanlıklar, iki sıрма kulaklı altın kuşak, birer tane inci sinebend, mahdum yuları, inci sarkıtmalı altın saçlık, altın işlemeli inci dizili yastık, iki zümrüt küpe ile bir miktar inci ve güllâbdan hırdavatı göze çarpmaktadır.

Kebir, fındık, İstanbul, mahbup, nisf, yirmibeşerlik ve çeyrek şeklinde kaydedilmiş muhtelif altın paralarının sayısı ise 1.658 adettir. Bunlara, yakalandığında üstünde ele geçen 804 adet Macar, yaldız, Mısır, mahbup altını ile inci diziler ve çeşitli gerdanlıklar üzerinde bulunanlar dâhil değildir. Gümüş takı olarak ise üzerinde karpuz resmi bulunan bir taşla, çeşitli ebatlarda kutular, pazibent ve hamailer, birer tane maşa, büyük kaşık ve sürmedanlıklar mevcuttur.

Sarıcaoğlu'nun tüm nakit parası İznik'teki eşyalar arasında yer alan bir heybe içindeki iki küçük torbada bulunanlardan ibarettir. Bunun da büyük kısmı 1.777 adet züyuf akçeydi. Kalanlarsa 276 adet olup, yüzlük, beşlik, ufak kuruş ve çeyreklikti.

İznik'te gizlenmiş eşyanın bir kısmını da silâhlar ve at takımları oluşturuyordu. Toplam on dört silâhtan sekizi tabanca (piştov) olup, dördü Bursa, diğerleri Fransız, İngiliz, Bosna ve Siroz yapımıydı. Kıymetli oldukları beşinin gümüş kaplama, birinin ise altın yaldızlı ve gümüş kaplama olmasından bellidir. On dört silahın altısı ise tüfekti. Bunların da ikisi Bursa yapımıydı. Geri kalanların üçü büyük boy, birisi gümüş kabzalı şeşaneydi. Sarıcaoğlu'nun silahlarının bir kısmı da Yenişehir'deki konağında ele geçirilmiş, ancak nedense İznik'teki bu eşyalarla birlikte kaydedilmiştir. Yenişehir'den gelen silâhlar altı adet olup, beşi şeşhane, biri karabina türü tüfekti. Bu silâhların kıymetinin İznik'tekilere nazaran daha az olduğu muhakkaktır. Silâhların yanında bir gümüş pala ve yağdanlıkla, iki gümüş kabzalı barut kabı vardı. Kıymetli at takımları ise, hepsi gümüş üç raht, bir perde, bir gönlük ve yedi gâşiyeden ibarettir. Silâhların bir kısmıyla at takımlarının oldukça kıymetli oldukları, günlük kullanımdan ziyade gösteriş amacıyla bulundurulduğu açıktır.

İznik'te ele geçirilen mücevherat, altın ve sair eşyalar tek tek listelenmişse de, kıymetleri hakkında bilgi yoktur. Zira bunların bulunduğu yerde fiyatlandırılması oldukça zordu ve uzmanlık istiyordu. Bundan ötürü eşyalar İstanbul'a gönderilerek bir kısmı bâb-ı hümayûn hazinesine takdim olunmuş, geri kalanları rikâb-ı hümayûn hazinesine konulmuştur⁶¹.

⁶⁰ Bu eşyaların listesi için bkz. BOA, *D.BŞM.MHF. 13217*, s. 18-21.

⁶¹ BOA, *D.BŞM.MHF. 13217*, s. 2.

Dolayısıyla bu eşyanın Sarıcaoğlu muhalledâtının ne kadarına tekabül ettiği bilinmemektir. Ancak kabaca 600.000 kuruş olduğu söylenen servetin önemli bir kısmını oluşturduğunu düşünmek herhalde yanlış olmaz.

Oldukça az miktardaki nakit paraya rağmen ziyadece mücevher, altın ve sair değerli taşlara sahip olması Sarıcaoğlu'nun ziynete düşkün ve gösterişi seven biri olduğuna işaret eder. Bununla birlikte mücevher, altın cinsinden eşyalar kolayca paraya çevrilebildiğinden ve saklanabildiğinden birikimini bunlara yatırmayı tercih etmiş de olabilir.

2) Gayrimenkuller

Sarıcaoğlu Osman Ağa, âyânı olduğu Yenişehir'de etrafı hendekle çevrili, kuleli ve metrisli bir konakta oturuyordu. Muhalledâtının tespiti sırasında kaza ahali bu konağa temessük mucibince 25.000 kuruş paha biçmişti⁶². Mimari özellikleri ve kaç kişinin ikamet ettiği hakkında bilgi bulunmayan bu konağa alıcı çıkmayıp, uzun süre boş kalınca yıktırılarak enkaz bedelinin gönderilmesi istenmiştir⁶³. Buna mukabil yıkılıp yıkılmadığı ve enkaz bahasının ne olduğu bilinmemektedir. Lakin bugün böyle bir konağa ait iz olmadığına göre yıkılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Bu konak dışında Sarıcaoğlu'nun çeşitli köylerde evi olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan biri Bilecik yakınlarındaki Gülümbe köyünde olup, vaktiyle yanıp harap olmasından dolayı aynı köyden Himmet Ağa'ya satılarak enkaz bedeli olarak 253 kuruş tahsil edilmiştir⁶⁴. Herhangi bir kayıt olmamakla birlikte Bilecik taraflarındaki bir diğer köy Ümrân'da da evinin olması kuvvetle muhtemeldir. Zira kıyafet, mefruşat ve mutfak malzemelerinin bir kısmı burada kayda geçirilmiştir. Keza Yenişehir'in Kozdere köyü ile İznik'in Kör Sinan köylerinden gelen eşyalarının olması buralarda da hanelerinin olabileceğini akla getirmekle birlikte, bu yönde de bir kayıt yoktur. Bununla birlikte günümüzde İnegöl'e bağlı bir köy olan Boğaz'da kulelerinin bulunduğu, bunların daha sonra yıktırılarak enkaz bedeli olarak 1.000 kuruş gelir kaydedildiği görülmektedir⁶⁵.

Sarıcaoğlu'nun tarla ve bahçeleri Bilecik yakınlarındaki iki köyde toplanmış olup, büyük ihtimalle babasından müntakildir. Bunlardan Vezirhan'daki tarlaları yirmi iki dönüm bir evlekti ve beş ayrı kişi tarafından ortakçılık usulüyle ekilip biçilmekteydi. Dönümü 150 kuruştan köy ahalisine satılan tarlalar için ödenen toplam para dellaliye masrafı dâhil 3.670 kuruştur. Gülümbe köyünde bulunan iki tarlası ise aynı köyden Ali Ağa'ya 286 kuruşa satılmıştır. Bunlardan başka Vezirhan ile Gülümbe arasında *Beylik Bahçeleri* diye bilinen mevkide bulunan sekiz dönüm, suyu mevcut bahçesi, beş ortakçı vasıtasıyla işletilmekteydi. Söz konusu bahçeler dönümü 70 kuruştan Gülümbe köyü ahalisine verilirken, buradan elde edilen 616 kuruş Sarıcaoğlu Osman'ın beş küçük yetimine merhameten maaş olarak tahsis edilmiştir⁶⁶.

Gayrimenkullerin bedeli toplamı 31.030 kuruş olup, Sarıcaoğlu'nun varlıklarının % 17,9'luk bir kısmına tekabül eder. Bu haliyle muhalledâtı içinde en kıymetli üçüncü gruptur.

⁶² BOA, D.BŞM.MHF. 13219, s. 13.

⁶³ BOA, C. Dâhiliye 13410 (19 M 1229 / 11.I.1814).

⁶⁴ BOA, D.BŞM.MHF. 13223, s. 4

⁶⁵ BOA, D.BŞM.MHF. 13219, s. 13.

⁶⁶ BOA, D.BŞM.MHF. 13223, s. 2-4.

3) Ev Eşyaları

Sarıcaoğlu'nun konağı ve diğer hanelerinde bulunan ev eşyaları ağırlıklı II. defterde kayıtlı olup, kalem bazında kayda geçirilen eşyalar arasında en kalabalığıydı. Buna mukabil bu eşya grubu 12.262 kuruşluk tutarıyla muhallefât kıymetinin % 7,3'ünü oluşturuyordu⁶⁷.

Tablo II: Sarıcaoğlu Osman'ın ev eşyalarının kayda geçirildiği yerler ve değerleri

Eşyanın Kayda Geçirildiği Yer	Değeri	
	Kuruş	Para
Konağındaki eşya	5036,5	15
Konağın mutfağındaki eşya	1284	15
Kör Sinan ve Kozdere'den gelen	1123,5	1
Ümran köyündeki eşyası	3487	8
Bilecik'ten gelen eşyası	1730	-
Toplam	12.661,5	19

Yenişehir'deki konağında, Ümran, Kör Sinan ve Kozdere köyleriyle Bilecik'te kayda geçirilip Bursa'ya getirilen ve burada satılan bu eşyaların fiyatları kullanılmış ve yıpranmış olmalarından ötürü yenilerine göre daha düşüktü.

Kişinin günlük yaşamını göstermesi bakımından önem arz eden ev eşyalarının başında tekstil ürünleri gelmektedir. Bunlar arasında çok sayıda yastık, minder, yorgan, bunlara ait kılıflar, çarşaf, şilte ve örtü vardır ki, sadece konağındaki yastık ve minderlerin sayısı iki yüz adedin üzerindedir. Bu durumda konağın hemen her yeri şark köşesi tarzında döşenmiş olmalıdır. Tekstil ürünlerinin büyük kısmı yerli imalât olup, Bilecik, Bursa, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Gediz, Halep, İstanbul, Kıbrıs ve Mardin menşelidir. İthal olarak sadece Hint malı sevai ve şilte yüzleri vardır. Bunların dışında 68 kuruşluk üç top yerli kumaş ile toplamda 177,5 kuruşa balığ bir miktar Halep ve Al Hind sevai parça kumaş dikkati çekmektedir ki, bu kumaşlar herhalde elbise ve sair eşya diktirmek içindi. Yine konakta bulunan yedisi kebir on bir kar keçesi muhtemelen yakınlardaki Uludağ'dan getirilen buz ve karları saklamaya yarıyordu. Ayrıca konakta bol miktarda yapağı (725,5 kıyye=930 kg) ile bir miktar pamuk mevcuttur ki, yapağının menşei büyük ihtimalle Sarıcaoğlu'nun çiftliklerindeki koyunlarıydı. Bu yapağının satılmak dışında minder, yastık ve döşekleri doldurmakta kullanıldığı, bunların çoğunun *yapağı mimlü* şeklinde kaydedilmesinden anlaşılmaktadır.

Konakta zemin örtüsü olarak biri 201, değeri 219 kuruşluk iki Uşak halısı ile toplam değeri 91,5 kuruş olan altı Mısır hasırı ve 30 kuruşluk eski bir Selânik halısı ile 20 kuruşluk eski bir Zile ortası kullanılıyordu. Yine Kozdere ve Kör Sinan'dan gelen iki Uşak halısının değeri 261,5 kuruştü. Bunların dışında muhtelif ebatlarda çoğu köhne olarak kaydedilmiş birkaç kilim, orta halısı ve seccade mevcuttu.

Ev eşyaları arasındaki bir diğer grup, kıyafetlerdi. Aslında Sarıcaoğlu'na ait kıyafetlerin bir kısmı İznik'te bir hurç içinde bulunmuştu. Yirmi ayrı kalemde toplam elli sekiz parçalık bu kıyafetler arasında çeşitli gömlek, entari, uçkur, yelek ve fermenelere ilâveten ikisi samur ve biri kadife işlemeli köhne olmak üzere sadece üç kürk vardı⁶⁸.

⁶⁷ BOA, D.BŞM.MHF. 13219, s. 2-7.

⁶⁸ BOA, D.BŞM.MHF. 13217, s. 19-20.

Sarıcaoğlu'nun diğer kıyafetleri ise, Ümran köyünden gelmiştir. Buradaki elli altı parça giysisi 1.665 kuruş 25 paraya tekabül ederken, aralarında 509 kuruşluk bir kürk, 191 kuruşluk müstamel altıparmak şal, 101 kuruşluk bir biniş, 72 kuruşluk bir çuha cübbe, 38,5 kuruşluk bir kadife fermene, 68,5 kuruşluk bir müstamel sırmalı potin dikkati çekmektedir. Bunların dışındaki giysileri ise on entari, yirmi gömlek, sekiz don ile 141 kuruş değerindeki on bir dizliktir. Yine Bilecik'ten gelen eşya arasında da birkaç parça kıyafeti bulunup (gömlek, entari, fermene ve şalvar) bunların değeri de 274 kuruştur. Ancak içlerinden sadece kadife üzerine sırma işlemeli entari ve fermenenin 190 kuruş olduğunu belirtmek lâzımdır.

Yenişehir'deki konakta herhangi bir giyim eşyasının kaydedilmemiş olması ilginçtir. Mevcut kıyafetleri Yenişehir âyânının günlük yaşamında mütevazı giyindiğini göstermektedir. Sahip olduğu birkaç parça pahalı ve gösterişli giysiyi ise muhtemelen sadece özel zamanlarda giyiyordu.

Mutfak eşyalarına gelince; aralarında yemek pişirmekte kullanılan kapaklı ve kapaksız tencereler çoğunlukta olup, sadece konağın mutfağında bulunan çeşitli büyüklüklerdeki tencerelerin sayısı yirmi üçtü. Bundan başka kazanlar, bazıları kapaklı mangallar, bakraçlar, lengerler, siniler, meydan sinileri, sofralar, çorba tasları, kanatlı leğenler, ibrikler, güğümler, şişe ve bardaklar ile çeşitli bakır (nühas) eşyalar bulunuyordu. Buna mukabil nedense hiç kaşık ve kepeç yoktur. Osmanlı evlerinde mutfakta bakır eşyaların yaygınlığı düşünülürse, Sarıcaoğlu'nun da mutfak eşyalarının çoğunluğunun bakırdan olması muhtemeldir. Adetlerinin yanı sıra kıyyeleri de belirtilen mutfak eşyalarının cinsine ve eşyanın durumuna göre kıyyesi 3-4 kuruş arasında değişiyordu. Bunların dışında birkaç parça gümüş eşya Ümran köyündeki hanesinden Bursa'ya getirilerek satılmıştır ki, bu eşyalar 769 kuruş değerinde ikişer leğen ve ibrik, 200,5 kuruş değerinde Bosna işi birer güllâbdan ve buhurdan, 83,5 kuruş değerindeki biri büyük diğeri küçük iki tastan ibaretti.

Yukarıdakiler dışında diğer eşyaları ise genelde hırdavat şeklinde kaydedilmişti. İçlerinde birkaç parça ocak demiriyle maşa, balta ve tüfek demiri hurdaları, dört çift araba demiri, bir alem, üç cam fanus, cam kandil ve şamdanlar, otuz kadar tahta, demir ve sepet sandık, kürek, saban demiri, yular ve bir miktar urgan bulunmaktaydı.

Eşyalar dışında konak mutfağında yiyecek maddesi olarak sadece 84,5 kıyye zeytinyağı ile 84 kıyye pekmez de mevcuttu ki, zeytinyağının kıyyesi 1 kuruştan, pekmezin kıyyesi 4 paradan satılmıştır.

4) Hayvanlar

Sarıcaoğlu Osman Ağa'nın ikisi Yenişehir'de, biri İznik'te 3 çiftliği bulunuyordu. Bunlar Mestur (?), Çardak ve Avşar (İznik) çiftlikleri olup, buralarda büyükbaş ve küçükbaş hayvanlarıyla bir takım yük hayvanları bulunmaktaydı⁶⁹.

⁶⁹ BOA, D.BŞM.MHF. 13219, s. 8-10.

Tablo III: Sarıcaoğlu Osman'ın çiftliklerinde bulunan büyükbaş hayvanlar ve kıymetleri

Çiftlikler	Susıǵırı		Karasıǵır		Sıǵır cinsiden toplam hayvan sayısı
	Adet	Fiyat (Kırş)	Adet	Fiyat (Kırş)	
Mestur	152	12.239	52	1.687	204
Avşar	23	2.948	5	163	28
Çardak	22	3.571	11	168	33
Gülümbe	3	205	-	-	-
Toplam	200	18.963	68	2.018	265

Büyükbaş hayvanların büyük kısmı Mestur çiftliğinde olup, çoğunluğu susıǵırı cinsindedir. Bu durum çiftlik yakınlarında sulak alanların bulunduğunu göstermektedir. Keza, Avşar ve Çardak çiftliklerinde de susıǵırlarının sayısı karasıǵırlara nazaran fazladır. Fakat genel itibarla bu iki çiftlikteki büyükbaş hayvanlar Mestur'daki hayvanların üçte birinden daha azdır. Muhtemelen bu iki çiftlik ya daha küçüktü ya da esas olarak küçükbaş hayvancılık yapıyordu. Sarıcaoğlu'nun tüm büyükbaş hayvanlarının toplam değeri 20.776 kuruştur.

Sarıcaoğlu'nun yük hayvanlarının hepsi Mestur çiftliğindeydi. Toplam elli bir yük hayvanı arasında altı beygir, iki katır, dokuz kısarak, yedi taylı kısarak, iki tay ve cinsi belirtilmeyen yirmi beş hasta hayvan bulunmaktaydı. Yük hayvanlarının toplam değeri 1.763 kuruştur.

Çiftliklerde büyükbaş hayvan yanında küçükbaş hayvanlar da mevcuttu. Ancak bunların hangi çiftliklerde barındığı belirtilmemiş, sadece türleri, sayıları, beher fiyatları ve her birinin toplam satış fiyatı verilmiştir. Buna göre toplam iki bin üç küçükbaş hayvanı olup, bunların beş yüz sekizi sağmal keçi, yedi yüz seksen dördü sağmal koyun, iki yüzü toklu, yüz altmışı koyun, keçi ve toklu karışık, yüz doksanı oğlak, yüz yirmi biri koyun, kırkı keçidir. Toplam kıymetleri ise 20.295 kuruştur.

Büyükbaş, küçükbaş ve yük hayvanlarının toplam kıymetleri 43.039 kuruş olup, bu tutar muhallefâtın % 24,8'ini oluşturmaktaydı. Hayvan sayısının çokluğu Sarıcaoğlu'nun çiftliklerinde ağırlıkla hayvan yetiştiriciliği ile uğraşıldığına işarettir.

5) Hububat ve Çiftlik Aletleri

Yenişehir âyânı Sarıcaoğlu Osman'ın hububatının yarıdan fazlası konağında depolanmıştı. Kalanların birazı Mestur ve Çardak çiftliklerinde, daha fazlası da bazı kişilerin zimmetindeydi⁷⁰. Yine kardeşiyle ortak malından Bilecik'in Gülümbe ve Ellesce (İlyasça) köylerinde de az miktarda hububatı vardı⁷¹.

⁷⁰ BOA, D.BŞM.MHF. 13219, s. 11-13.

⁷¹ BOA, D.BŞM.MHF. 13223, s. 5.

Tablo IV: Sarıcaoğlu Osman'ın kayda geçirildiği yerlere göre hububatının miktarı

	Konakta depolanmış zahire (Kile)	Çiftliklerinde bulunan zahire (Kile)	Çeşitli kişiler/köyler zimmetindeki zahire (Kile)	Toplam (Kile)
Buğday	2961	232	1387	4580
Arpa	2963,5	570	799,5	4333
Burçak	-	139	133,5	272,5
Kaplıca	-	70	223	293
Yulaf	-	-	212	212
Çeltik			213	213
Toplam	5924,5	1011	3968	9903,5

Sarıcaoğlu Osman'ın tüm hububatı 9903,5 kileydi ve İstanbul kilesi hesabıyla takriben 254 tondu. Konakta depolanmış hububatın önemli bir kısmı buğday ve arpa olup, bir kısmı Yenişehir'deki asker için daha düşük fiyattan (buğdayın kilesi 8, arpanın kilesi 4 kuruştan) orduya verilmiş, kalanları ve diğer yerlerdeki hububatı ise satılmak üzere Bursa'ya götürülmüştür. Burada buğday kilesi 10-11 kuruş, arpa 5 kuruş, burçak 4-5 kuruş, kaplıca 2,5 kuruş, yulaf 90 paradan satılmıştır. “*Tarladan gelen çeltik*”in kilesinin satış fiyatı ise 3,5 kuruş 10 paradır. Hububatın satışından elde edilen gelir 63.177 kuruştur. Hububat gelirleri Sarıcaoğlu'nun muhalefâtı içerisinde kıymet bakımından en yüksek gruptu ve % 36,4'lük bir kısmı oluşturmaktaydı.

Büyük kısmı konakta depolanmış bu hububat muhtemelen Sarıcaoğlu'nun iltizamlarından gelmiştir. Zira çeşitli kişiler ya da köyler zimmetindeki hububatın öşür bedeli olarak kaydedilmiş olması da bundan olsa gerektir. Zaten mevcut tarlaları Sarıcaoğlu'nun bu kadar ürünü ekip biçebileceği miktarda değildir.

Hububat dışında çiftliklerde bir miktar da çift aleti vardır ki, bunlar arasındaki otuz altı saban demiri herhalde çiftlik tarlalarını ekip biçmek için kullanılıyordu. Bu da bazı hayvanların çift sürmekte kullanıldığını gösterir. Diğer aletler ise nacak, bıçak, mengene, küp, oluk, bakraç ve güğümlerle muhtemelen çiftliklerde çalışanların karınlarını doyurmakta kullandıkları yemek kapları ve tencerelerdi. Çiftliklerdeki âletlerin toplam tutarı 412 kuruştur ve % 0,2'lik oranla muhalefâtın en küçük grubuydu.

6) Alacakları

Sarıcaoğlu Osman Ağa'nın alacakları II. defterin sonunda yer almaktadır⁷². Alacakları toplamı 40.215 kuruş olup, bunun 26.000'i Yenişehir'deki konağının ve İznik'in Boğaz köyündeki kuleleri enkazının satış bedeliydi. Konak satılmadığı, enkaz bedeli de henüz ulaşmadığı için alacaklar kısmına kaydedilmişlerdi. Geriye kalan ve muhalefâtın % 8,2'sini teşkil eden 14.215 kuruşun yarısından fazlası oğlu Mehmed Ağa'nın üzerindedir. Bu alacak kasaba ekmekçileriyle, Hacı Genç Ağa'dan gelecek 8.090 kuruşluk yağ bedelidir. Konak mutfağındaki zeytinyağının kıyyesinin bir kuruş olduğu göz önüne alınırsa bu tutar yaklaşık on tonluk bir zeytinyağına işaret eder. Bu durumda Sarıcaoğlu Osman'ın oğlu Mehmed Ağa'nın

⁷² BOA, D.BŞM.MHF. 13219, s. 13.

zeytinyağı işiyle uğraştığı, belki de babasının iltizamındaki zeytinliklerin yağını sattığı düşünülebilir.

Yukarıdakiler dışında kapı kethüdası Hüseyin'in ortağı Abdullah zimmetinde de bir miktar alacak mevcuttur ki, 2.500 kuruşluk bu alacağın neye karşılık olduğu belirtilmemiştir. Diğer bir grup alacağı ise Yenişehir'in Söylemiş, Burcan ve Bubatça (?) köylerinden harir bahası olarak tahsil edilecek 2.491 kuruştur. Bu harir bahası da Sarıcaoğlu'nun iltizamındaki mukataalarla alâkalı olmalıdır. Yine çiftliklerindeki tarlalarında bulunan mahsullerin satışı için 1.100 kuruş kaydedilmiştir. Son olarak kayıtlı 34 kuruş ise hasta olmasına binaen kesildiği anlaşılan bir öküzün et ve deri bedelidir.

7) Sarıcaoğlu Osman Ağa'nın Adamlarından Müsâdere Edilenler

Yenişehir Ayanı Sarıcaoğlu Osman Ağa'nın katlini müteakiben sadece kendi varlıkları değil, adamlarının varlıkları da müsâdere edilmiştir. Bu adamları toplam on iki kişi olup, aralarında kardeşi Hüseyin, dayısı Molla, Mustafa, Çubukçu Mehmed, Cinnadteveli (?), Kara Bekir, Sarı Ali, Sarı Mehmed, kethüdası Hüseyin, Kürd Hasan ve Şaban oğlu Osman bulunmaktadır. Bunların toplam varlıkları 9.103,5 kuruş olup, kethüdası Hüseyin ile Şaban oğlu Osman zapta konu olan varlıklardan bir kısmına karşılık 1.719 kuruşluk temessük vermişlerdir⁷³. Sarıcaoğlu'nun adamlarından müsâdere edilen bu varlıklar büyük ihtimal iltizamları dâhilinde olmalıdır.

Sonuç

XIX. yüzyıl başlarında Orhangazi, İznik, Yenişehir üçgeninde birçok kişi âyânlık iddiasıyla birbiriyle mücadele halindeydi. Bunlar arasında Sarıcaoğlu Osman Ağa, zalim ve muhteris kişiliğinin yanında başbölükbaşısı olduğu Bilecik âyânı Kalyoncu Ali Ağa'nın desteğiyle Yenişehir âyânlığını zorla ele geçirmişti. Emir dinlemez tavırları ve kanunsuz eylemleri nedeniyle birkaç kez hakkında idam cezası sâdir olan Sarıcaoğlu Osman Ağa, her seferinde Kalyoncu Ali Ağa sayesinde affedilmiş, nihayet 1813'te halka ağır vergiler koyarak zulmettiği ve bazı eşkıyaları kolladığı iddiasıyla bir kez daha devletle karşı karşıya gelmişti. Tekrar hakkında idam kararı verilen Sarıcaoğlu, Bursa valisinin kararlı bir şekilde üzerine geldiğini öğrenince kaçmış, fakat iki buçuk ay sonra Çankırı Sancağı'nda yakalanarak katledilmiştir.

Sarıcaoğlu Osman Ağa'nın dört defter halinde tahrir edilen malvarlığına biçilen değer asgarî 173.622,5 kuruştur. Ancak buna kaçmadan önce gizlediği ve aralarında çok sayıda elmas ve sair ziynetleri ile değerli eşyaları bulunan hazinesi ise herhangi bir kıymet takdir edilmeyip doğrudan İstanbul'a gönderildiğinden dâhil değildir. Oldukça kıymetli olduğu tahmin edilen bu hazineye biçilecek değerle Sarıcaoğlu'nun malvarlığı rahatlıkla ikiye katlanacaktır.

Yüklü bir hazineye ve malvarlığına sahip olmasına rağmen Yenişehir âyanının gayrimenkullerinin azlığı dikkat çekicidir. Nitekim mevcut olduğunu sandığımız Ümrân köyündeki bir evi, Yenişehir'deki üç çiftliği ve tarlalarına kayıtlarda rastlanmaz. Keza Kör Sinan ile Kozdere'den gelen ev ve mutfak eşyaları buralarda da evi olabileceği izlenimini vermektedir. Bu durum ya bir kısım gayrimenkulünün kayıt dışı kaldığını, ya da bunların kaydedildiği defterin günümüze ulaşmadığını akla getirmektedir.

⁷³ BOA, *D.BŞM.MHF. 13220*, s. 2-4.

Muhallefât kayıtları Sarıcaoğlu Osman Ağa'nın ticarî faaliyetleri hakkında bir fikir vermemektedir. Bununla birlikte muhallefâtı içerisinde kıymet bakımından en büyük iki grubu hububat ve hayvan gelirlerinin teşkil etmesi uğraşının büyük ölçüde tarım ve hayvancılık olduğunu göstermektedir. Bunun dışındaki ekonomik uğraşları hakkında kayıtlardan ne yazık ki bir fikir edinebilmek mümkün değildir. Bu noktada Sarıcaoğlu'nun borç-alacak ilişkilerinden bir şeyler çıkabileceği umulabilir. Ancak hiç borcu olmayan Yenişehir âyanının alacakları ise genelde adamları zimmetindeki paralardır.

En önemli uğraşı tarım ve hayvancılık gibi görünen Sarıcaoğlu Osman'ın türlü türlü elmaslar ve sair ziynetlerle dolu hazinesini nasıl biriktirdiği bir muammadır. Sadece çiftçilik yaparak böyle bir hazine biriktiremeyeceğine göre bunları alışık olduğu metotlarla yani gayrimeşru yollarla edindiği akla gelmektedir. Nitekim fırsat bulduğu anda iltizamındaki halka “*on kat ziyâde salyâne tevzi*” edebilen biri için bu pek zor olmasa gerektir.

KAYNAKÇA**I) Arşiv Belgeleri**

- BOA, C. Adliye 2760.
BOA, C. Askeriye 41771.
BOA, C. Dâhiliye 9043, 9296, 13410, 13668, 13712, 15920.
BOA, C. Maliye 6852, 24011, 24125.
BOA, C. Zaptiye 2383, 3023, 3112.
BOA, D.BŞM.MHF. 13217, 13219, 13220, 13223.
BOA, Hat 3242, 3282, 7863, 8500, 11841, 11893, 12156, 21373, 24514, 24445, 32133, 31843 A, 41423 T, 41423 U, 41423 V, 41423 Z.

II) Kaynak Eserler

- Beyhan, Mehmet Ali (Haz.), *Câbî Ömer Efendi, Câbî Târihi (Târih-i Sultan Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1992.
Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 4, (haz. Nuri Akbayar), İstanbul 1996.
Şanizâde Ataullah Efendi, *Şanizâde Tarihi*, II, İstanbul ty.

III) Araştırma ve İncelemeler

- Akdağ, Mustafa, “Osmanlı Tarihinde Âyanlık Düzeni Devri 1730-1839”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XVIII-XII/14-23, (1970-1974), s. 51-61.
Bay, Abdullah, “Ünye Âyanından Canikli Genç Mustafa Ağa'nın Siyasi ve İktisadi Faaliyetleri”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 7, (Güz 2005), s. 60-75.
Baysun, Cavid, “Müsadere”, *İA*, VIII, (2001), s. 669-673.
Cezar, Yavuz, “Bir Âyanın Muhallefâtı: Havza ve Köprülü Kazaları Âyanı Kör İsmail-oğlu Hüseyin”, *Bellekten*, XLI/161, (Ocak 1977), s. 41-78.
Çiftçi, Cafer, “Dervişpaşazâde Numan Bey'in Âyanlık ve Tersanecilik Faaliyetleri”, *Bellekten*, LXXV/273, (Ağustos 2011), s. 387-405.
Emecen, Feridun M., “Doğu Karadeniz'de Âyanlık: Tirebolululu Kethüdazâde Mehmed Emin Ağa”, *Bellekten*, LXV/242, (Nisan 2001), s. 193-214.
Ergenç, Özer, “Osmanlı Klasik Dönemindeki «Eşraf» ve «A'yan» Üzerine Bazı Bilgiler”, *Osmanlı Araştırmaları*, III, (1982), s. 105-118.
Faroqhi, Suraiya, “Zeytin Diyarında Güç ve Servet: Edremit Âyanından Müridzade Hacı Mehmed Ağa'nın Siyasi ve Ekonomik Faaliyetleri”, *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, (edt. Çağlar Keyder-Faruk Tabak; çev. Zeynep Altok), İstanbul 1998, s. 82-100.
Göyünç, Nejat, “Hüseyin Paşa, Küçük”, *TDVİA*, 19, (1999), s. 6-8.

Günay, Vehbi, “Batı Anadolu'da Âyânlık Mücadeleleri ve Bergama Voyvodası Sağancalı Veli”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXI/2, (Aralık 2006), s. 93-118.

İnalçık, Halil, “Çiftlik”, *TDVİA*, 8, İstanbul 1993, s. 313-314.

_____, “Çiftliklerin Doğuşu: Devlet, Toprak Sahipleri ve Kiracılar”, *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, İstanbul 1998, s. 17-35.

Köprülü, Fuat-İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Âyân”, *İA*, II, (2001), s. 40-41.

Küpeli, Özer, “Anadolu'da Ayanlık Tarihine Dair Bir Derkenar: Gönen Ayanı Sepetoğlu Osman”, *Perspectives on Ottoman Studies*, (edt. Ekrem Causevic, Nenad Moacanin and Vrejan Kursar), Berlin 2010, s. 981-996.

McGowan, Bruce, “Âyanlar Çağı, 1699-1812”, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, II, 1600-1914*, (edt. Halil İnalçık-Donald Quataert; çev. Ayşe Berktaş vd.), İstanbul 2004, s. 759-884.

Mert, Özcan, “Âyan”, *TDVİA*, 4, (1991), s. 195-198.

Mutafçieva, V.P., “XVIII. Yüzyılın Son On Yılında Ayanlık Müessesesi”, *Tarih Dergisi*, 31, (1977), s. 163-182.

Nagata, Yuzo, *Tarihte Âyânlar, Karaosmanoğulları Üzerine Bir İnceleme*, Ankara 1997.

Özdeğer, Mehtap, “Ayan Era in the Ottoman Government”, *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, (2003), s. 29-42.

Özkaya, Yücel, “XVIII. Yüzyılın İlk Yansında Yerli Ailelerin Ayanlıkları Ele Geçirileri ve Büyük Hanedanlıkların Kuruluşu”, *Bellekten*, XLII/168, (Ekim 1978), s. 667-723.

_____, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Âyânlık*, Ankara 1994.

Telci, Cahit, “Osmanlı Devletinde 18. Yüzyılda Muhallefat ve Müsâdere Süreci”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXII/2, (Aralık 2007), s. 145-166

Ünal, Mehmet Ali, “Osmanlı İmparatorluğunda Müsâdere”, *Osmanlı Devri Üzerine Makaleler-Araştırmalar*, Isparta 1999, s. 1-16.